

Målet om ett ekologiskt hållbart samhälle

Ansvar för avhjälpan av förorenade gruvområden

Anna Edberg
Angelika Krutrök
2015

Filosofie kandidatexamen
Rättsvetenskap

Luleå tekniska universitet
Institution för ekonomi, teknik och samhälle

Förord

Vi vill tacka Anneli Persson på miljöskydds enheten vid Länsstyrelsen i Luleå för att hon deltog på en intervju. Informationen vi fick från intervjun gav oss vägledning och ökad förståelse för hur handläggningsarbetet med förorenade områden går till hos Länsstyrelsen. Mötet gav inspiration och var värdefullt för vår rättsutredning! Vi vill även tacka vår handledare Soili Nysten-Haarala för den hjälp vi fått under arbetets gång samt Emma Edberg för att hon i uppsatsens slutskede läst igenom arbetet och kommit med synpunkter. Ett stort tack till er alla!

Luleå, januari 2015

Anna Edberg och Angelika Krutrök

Sammanfattning

Allt eftersom målet om ett hållbart ekologiskt samhälle vävts in i den svenska lagstiftningen har rättigheten att bruka jordens naturresurser också inneburit en ökad skyldighet att bevara och avhjälpa de skador som uppstått på grund av människans exploatering. Möjligheten att kunna ställa den ansvarige förorenaren till svars ökar tack vare en strängare samt tydligare lagstiftning och eftersom att avhjälpandeprojekt ofta är mycket kostsamma och tidskrävande gynnas samhället av att sträva efter en sådan lagstiftning. I uppsatsen utreds hur långt detta ansvar för avhjälpande av förorenade områden sträcker sig samt vad som händer med de områden där ingen ansvarig finns att rikta föreläggande mot. I enlighet med principen om att förorenaren betalar är det i första hand den ansvarige verksamhetsutövaren eller i andra hand fastighetsägaren som står för kostnaden men i praktiken är läget mer komplicerat, vilket vi kommer lägga fokus på i denna uppsats. De faktiska problem som kan uppstå efter gruvverksamhet handlar inte bara om ansvaret utan även om de åtgärder för avhjälpande som blir aktuella. Åtgärderna vid förorenade gruvområden belyses för att ge läsaren en förståelse till varför processen tar lång tid och var man kan stöta på problem samt hur man kan lösa dem. Det är det långsiktiga miljötänkandet som idag ligger i fokus och en framåtblickande lagstiftning är något man efterfrågar eftersom att det inte bara bidrar till en stabil ekonomisk utveckling utan också till en bättre hållbar miljö.

Förkortningar:

MB	Miljöbalk(1998:808)
SOU	Statens offentliga utredningar
Prop.	Proposition
EU	Europeiska unionen
EKMR	Europeiska konventionen
EG:s	
romfördrag	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
RF	Regeringsform(1974:152)
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen
MD	Mark- och miljödomstolen
MIFO	Metodik för inventering av förorenade områden
EBH	Efterbehandling
HD	Högsta domstolen
s.k.	Så kallad
t.ex.	Till exempel
etc.	etcetera, och så vidare
d.v.s.	det vill säga
kap.	kapitel
f.	följande sida
ff.	följande sidor

Avhjälpande innefattar efterbehandling, utredningar samt övriga åtgärder.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMLÅGGRUND	1
1.2 SYFTE OCH PROBLEMLÅGGRULERING	3
1.3 AVGRÄNSNING	4
1.4 METOD	4
2. GRUVNÄRING – ETT ALLMÄNINTRESSE	5
2.1 VIKTIG FÖR DEN SVENSKA EXPORTINDUSTRIN	5
2.2 PROBLEM UR EN MILJÖSYNPUNKT	5
3. MYNDIGHETERNAS KARTLÄGGNING OCH KONTROLL	7
3.1 STEG 1 - IDENTIFIERING OCH KARTLÄGGNING	7
3.2 STEG 2 - METODIK FÖR INVENTERING AV FÖRORENADE OMRÅDEN (MIFO)	8
3.3 STEG 3 – VIDARE UTREDNINGAR AV FÖRORENADE OMRÅDEN ENLIGT MIFO	9
3.4 STEG 4 – EFTERBEHANDLINGSÅTGÄRDER FÖR AVHJÄLPANDE AV FÖRORENADE GRUVOMRÅDEN	9
4. STRÄVAN EFTER EKOLOGISK HÅLLBAR UTVECKLING	11
4.1 FÖRUTSÄTTNING FÖR AVHJÄLPANDE	11
4.1.1 PRINCIPEN OM EN HÅLLBAR UTVECKLING	11
4.1.2 PRINCIPEN OM ATT FÖRORENAREN BETALAR	12
4.1.3 FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN OCH PRINCIPEN OM BÄSTA MÖJLIGA TEKNIK	13
5. REPARATIVA RÄTTSREGLER ENLIGT MILJÖBALKENS 10 KAPITEL	15
5.1 BEGREPPEN FÖRORENINGSSKADA OCH ALLVARLIG MILJÖSKADA	15
5.2 AVHJÄLPANDE – EN TYP AV MILJÖFARLIG VERKSAMHET	15
5.2.1 ÅTGÄRDER FÖR EFTERBEHANDLING AV GRUVOMRÅDEN	17
6. ANSVARET FÖR FÖRORENADE OMRÅDEN	20
6.1 ANSVARET GENOM TIDEN	20
6.1.1 UNDANTAG	20
6.2 BEGREPPET VERKSAMHETSUTÖVARE	21
7. UTTÖMMANDE AV ANSVARSKEDJAN	22
7.1 PRIMÄRANSVAR OCH SUBSIDIÄRANSVAR	22
7.1.1 AVHJÄLPANDE – DESS OMFATTNING OCH SKÄLIGHET	22
7.2 SOLIDARISKT ANSVAR	24
7.3 ANSVARET FÖR MODERBOLAG OCH KONKURSBO	25
7.4 ANSVARIG SAKNAS	26
8. ANSVAR FÖR FINANSIERINGEN AV AVHJÄLPANDE	27
8.1 TILLSYN VID PÅGÅENDE VERKSAMHET	27
8.2 BIDRAG VID NEDLAGD VERKSAMHET	27

9. DET RÄTTSLIGA SKYDDET FÖR ALLMÄNHETEN	28
9.1 STÄLLANDE AV SÄKERHET OCH SÄKERHETENS FORM	28
10. RÄTTIGHETEN ATT BRUKA MEDFÖR EN SKYLDIGHET ATT ÅTERSTÄLLA	30
11. DISKUSSION/ANALYS	31
KÄLLFÖRTECKNING	34

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

Människan har i alla tider brukat jordens naturtillgångar, något som i och med en växande industrialisering har lett till negativa konsekvenser för miljön. Ett problem var att föroreningar började uppmärksammas först under 1970-talet och att det dröjde ytterligare ett decennium innan myndigheterna började kartlägga och åtgärda skadorna.¹ Under slutet av 1900-talet expanderade därför den svenska miljölagstiftningen kraftigt på grund av att politikerna insåg att man borde prioritera skyddet av miljön. Den nya lagstiftningen skulle inte bara skydda djur och natur utan även människans hälsa och intressen.² Dess övergripande mål blev *hållbar utveckling* och reglerna kunde tillämpas på alla oavsett om man var privatperson, företag, stat eller kommun etc. förutsatt att dessa vidtar åtgärder eller bedriver verksamhet som på något sätt kunde skada eller medföra olägenheter för miljön och människors hälsa.^{3 4}

På grund av att tidigare miljölagstiftning bestod av flera olika natur- och resurslagar var de trots bearbetning svåröverskådliga vilket medförde konflikter mellan de olika lagarna och gjorde att normerna kolliderade. Därför ersattes de befintliga lagarna med en gemensam skarp lagstiftning på miljöområdet.⁵ Resultatet blev ramlagstiftningen Miljöbalken(1998:808) vilken är en sammanhållen miljö- och resurslagstiftning vars syfte är att främja en hållbar utveckling genom att betrygga hälsosam och god livsmiljö för befintlig och kommande generationer.^{6 7} Det långsiktiga målet bakom MB syftar till att skapa ett skydd för människan, naturen och samhället⁸, där lagstiftningen skall säkerställa att de fastställda miljöpolitiska målen garanteras. För att säkra en hållbar utveckling följer ett förvaltaransvar till människans rätt att bruka och förändra naturen. Ansvar är kopplat till regler i MB vilka är både nationella och internationella då den svenska miljölagstiftningen inkorporerat miljöförordningar samt direktiv från EU, en global målsättning är att motverka miljöförstöring och värna om jordens naturresurser eftersom miljöproblem inte bara är en nationell angelägenhet utan också en internationell.^{9 10}

Genom Sveriges medlemskap i EU gavs en del av suveräniteten upp vilket reglerats i vår grundlag RF 1 kap. 1 § samt 2 kap. 19 § och innebär att den nationella rätten inte får meddelas i strid mot Europeiska konventionen och vid eventuell normkonflikt går den internationella rätten före nationell rätt.¹¹ Viktiga principer som har införlivats i svensk miljö rätt är bland annat MB's målregel om hållbar utveckling, principen om att förorenaren betalar samt försiktighetsprincipen. Syftet med principerna är att stärka miljöskyddet.¹²

¹ Darpö, Jan, Eftertanke och förutseende – en rättsvetenskaplig studie om ansvar och skyldigheter kring förorenade områden, 2001, s. 18

² Michanek, Gabriel & Zetterberg, Charlotte, Den svenska miljö rätten, 2012, s. 242

³ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 161

⁴ Ebbesson, Jonas, Miljö rätt, 2008, s. 64

⁵ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 1

⁶ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 154

⁷ Regeringsformen(1974:152) 1 kap. 2 § tredje stycke

⁸ SOU 1996:103 s. 7

⁹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 1

¹⁰ SOU 1996:103 s. 8

¹¹ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Direktiv/>

¹² Den svenska miljö rätten, 2012, s. 34

I dagsläget finns det ett stort antal förorenade områden i Sverige vilka härstammar från befintliga och nedlagda verksamheter.¹³ Ofta är föroreningarna resultatet av gamla verksamheter som pågått för längesen, innan miljöbalkens ikraftträdande, vilket kan göra det svårt att aktualisera ansvaret för avhjälpande.¹⁴ Men oavsett vem som står för notan handlar det om ett kostsamt miljövårdsarbete där utgångspunkten enligt principen om att förorenaren betalar är att kostnadsansvaret ligger på den som anses ansvara för föroreningens uppkomst.¹⁵ Vem som bär ansvaret och i vilken omfattning det gäller är således en extremt viktig fråga. Målet med den nya lagstiftningen var inte bara att skapa ett skydd för människa och miljö utan att få en tydligare lagstiftning där bland annat ansvarsfrågan reglerades.¹⁶

Fokus ligger på ansvaret för avhjälpande vid gruvnäring på grund av att det är landets äldsta industri samt att gruvor orsakat många stora miljöproblem och katastrofer. Gruvnäring är idag den största industrin i landet och har skapat många arbetstillfällen¹⁷ vilket är bra men det har som sagt också medfört ofrånkomliga skador på miljön.¹⁸ Det är en miljöfarlig verksamhet enligt MB 9 kap. 1 § på grund av att man använder marken på ett sådant sätt att det kan medföra skador och olägenheter för miljön och människors hälsa samt på verksamhetens omgivning. Att avhjälpa sådana skador är ofta kostsamma och då åtgärderna sker över en längre period uppstår den viktiga frågan om vem som bär ansvaret. Juridiskt sett ligger ansvaret på verksamhetsutövaren eller på den som vidtagit en åtgärd som orsakat skada på miljön, men i praktiken blir ansvarsfrågan mer komplicerad.¹⁹

Eftersom miljövårdsarbetet styrs av miljö kvalitetsmålen är det viktigt att veta hur målen är uppställda samt hur nära dessa är att uppnås för att kunna utvärdera och utveckla arbetet. Länsstyrelserna arbetar tillsammans med åtta andra myndigheter för att följa upp och utvärdera det miljöarbete som sker för att uppnå Riksdagens uppställda miljömål.²⁰ De 15 miljömål som Riksdagen beslutade om år 1999 har lagt grunden för hela den svenska miljöpolitiken²¹ och idag finns det 16 miljömål som uppställer krav på hur kvalitén på miljön skall vara samt vad miljöarbetet skall leda till.²² Det finns även ett övergripande mål och 24 etappmål där Riksdagen uppställde generationsmålet som det övergripande och vägledande målet för landets miljöpolitik. Generationsmålet går ut på att vi skall lösa stora miljöproblem i samhället till nästa generation utan att orsaka hälso- och miljöproblem på områden utanför landets gränser²³ och de 24 etappmålen har till syfte att stegvis underlätta att nå miljö kvalitetsmålen och generationsmålet samt även vara vägledande för miljöarbetet.²⁴

Det finns långlivade farliga ämnen som genom spridning och lagring kan orsaka påverkan på miljön och människor. För att detta skall begränsas måste kunskapen och arbetet mot miljöfarliga ämnen fortsätta samt att insatserna måste utvecklas för att bli effektivare och mindre kostsamma på grund av anslagen minskar.²⁵ Miljöarbetet vägleds av målen men med

¹³ <http://www.lansstyrelsen.se/norrboten/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/fororenade-omraden/Pages/default.aspx>

¹⁴ Darpö, 2001, s. 279

¹⁵ MB 2 kap. 8 §

¹⁶ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 155

¹⁷ <http://www.sgu.se/mineralnaring/mineralnaringens-betydelse-for-samhallet/>

¹⁸ <http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/>

¹⁹ *Reparation pågår – om sanering av förorenad miljö*, Naturvårdsverket, Uppsala, 2003, s. 10

²⁰ <http://miljomal.se/sv/Miljomalen/>

²¹ *Reparation pågår – om sanering av förorenad miljö*, Naturvårdsverket, Uppsala, 2003, s. 3

²² <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/>

²³ <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/Generationsmalet/>

²⁴ <http://www.miljomal.se/sv/Hur-nar-vi-malen/>

²⁵ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/Giftfri-miljo/>

de styrmedel som finns idag beräknas bara en till två mål nås till år 2020.²⁶ På nationell nivå är Naturvårdsverket den myndighet som samordnar undersökningar och åtgärder på de aktuella områdena och på grund av att anslagen minskat under de senaste åren anser Naturvårdsverket att miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* inte kommer kunna uppfyllas.²⁷ Med Giftfri miljö innebär att man vill sträva efter att de ämnen som utvunnits eller skapats i samhället, varken skall hota den biologiska mångfalden eller människors hälsa. Målet är att få ner halterna av miljöfarliga ämnen till en nivå som är försumbar för både vårt ekosystem och människors hälsa.²⁸

När man pratar om åtgärder på ett förorenat område pratar man om efterbehandling enligt den äldre professionella och juridiska termen.²⁹ År 2007 den 20 juni kom dock definitionen efterbehandling att på vissa ställen, främst i MB 10 kap., ändras till avhjälpande på grund av att ordet är vidare i sitt begrepp och bättre beskriver de kompensande och reparativa åtgärder som miljöansvardsdirektivet uppställer. Direktivet utvidgade MB 10 kap. och utgör en ram för ansvaret om att förebygga och avhjälpa miljöskador i enlighet med principen³⁰ om att förorenaren betalar. Innan gällde MB 10 kap. bara föroreningskador men när lagen utvidgades kom även allvarliga miljöskador att omfattas av ansvaret för avhjälpande.³¹ ³² Avhjälpande inkluderar förutom själva efterbehandlingen även identifiering och inventering av områden som är förorenade samt utredningar om vem som är ansvarig för de uppkomna föroreningarna. Termen efterbehandling finns fortfarande kvar i MB men det är den nya termen avhjälpande som föredras när man vill använda ett vidare begrepp som innefattar efterbehandling, utredningar och andra åtgärder.³³

Enligt lag är alla som bedriver verksamhet eller skall utföra en åtgärd ansvarig att förvalta naturens resurser på det sätt som ger minst skada på miljön och människors hälsa. När det kommer till gruvverksamhet ger avfallshanteringen den potentiellt största miljöpåverkan vilket är ytterligare en anledning till varför det är viktigt med miljöarbetet kring avhjälpande samt varför man måste tydliggöra vem som bär ansvaret.³⁴ Ofta är det nämligen många olika entreprenörer som jobbar inom gruvverksamhet med att bland annat hantera avfall, bygga dammar etc. vilket gör att ansvarsfrågan kompliceras t.ex. i det fall som nämnts nedan när en avfallsdamm brister. Vem blir ansvarig för att bekosta åtgärderna för avhjälpande, gruvbolaget eller entreprenören?

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att rättsutreda området för ansvar och avhjälpande av miljöskador som har orsakats av gruvverksamhet genom förorening av mark- eller vattenområden. Vi kommer att undersöka huruvida den gällande rätten, de lege lata, är utformad på ett tydligt sätt som medverkar till uppfyllandet av målet om en hållbar utveckling. Främst kommer MB 10 kap. beröras men även 1-2 kap. anses ha betydelse i rättsutredningen.

²⁶ <http://miljomal.se/sv/Miljomalen/Uppfoljning-utvardering/nas-miljokvalitetsmalen/>

²⁷ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Fororenade-omraden/>

²⁸ <http://www.miljomal.se/Miljomalen/4-Giftfri-miljo/>

²⁹ *Reparation pågår – om sanering av förorenad miljö*, Naturvårdsverket, Uppsala, 2003, s. 10

³⁰ MB 2 kap. 8 §

³¹ Den svenska miljörätten, 2012, s. 290

³² Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/35/EG av den 21 april 2004 om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador

³³ Prop. 2006/07:95 s. 54

³⁴ *Miljöpåverkan från gruvindustrin – En översiktlig sammanställning över potentiell miljöpåverkan från gruvindustrin*, AP-fonden, Göteborg, 2008

På grund av att åtgärderna för avhjälpande inte finns reglerad annat än hos myndigheterna ges även en inblick i hur avhjälpande går till, varför det är en långdragen och kostsam process samt vilka åtgärder som kan komma att aktualiseras. Ansvaret kommer att utredas för att se hur avhjälpande av föroreningsskador samt allvarliga miljöskador går till och hur det fungerar i fall där ingen ansvarig finns att rikta föreläggande mot. Detta för att ge läsaren en djupare förståelse till varför arbetet med förorenade områden tar den tid det tar och varför utsatta miljö kvalitetsmål inte kommer uppnås i tid.

1.3 Avgränsning

Ansvaret för avhjälpande är generellt för alla verksamheter eller vidtagna åtgärder som medfört föroreningar eller skador på miljön. Denna uppsats avgränsas därför till att specifikt utreda miljöbalkens lagstiftning angående ansvaret för avhjälpande samt avhjälpandeåtgärder på gruvområden.

1.4 Metod

I uppsatsen har gällande rätten utretts angående ansvaret för avhjälpande och den metod som använts i rättsutredningen är den rättsdogmatiska³⁵ där utgångspunkten är lagstiftning, rättspraxis, förarbeten såsom propositioner och statens offentliga utredningar samt den juridiska doktrinen på området. Utredningen är dock inte helt rättsdogmatisk utan har även kompletterats med rapporter och utredningar från Naturvårdsverket och Länsstyrelsen samt andra relevanta hemsidor har varit vägledande i rättsutredning.

Lagstiftning som behandlats är Miljöbalken samt till viss del även den tidigare Miljöskyddslagen(1969:387) och lagen(1998:811) om införande av miljöbalken. Lagar och annan skriven författning är de främsta rättskällorna i den rättsdogmatiska metoden. Andra viktiga sekundära rättskällor som förarbeten, praxis samt doktrin har tillämpats. Det material och de rättsfall som har behandlats i texten är relevanta för att klargöra frågor där rättsläget varit otydligt. Litteraturen som använts i undersökningen kallas doktrin och är enligt gällande rätt en rättsvetenskaplig kunskapskälla.

Tillsammans med andra, ej rättsvetenskapliga kunskapskällor såsom statliga myndigheters rapporter och intervju med en handläggare på Länsstyrelsen i Luleå, har en bred grund skapats, med en djupare förståelse och ett mer kritiskt granskade synsätt på området. Trots att juridiken har en betydande roll för hur miljöarbetet fortskrider är den ändå begränsad i sin möjlighet att påverka arbetet. Juridiken har utretts i samband med det faktiska problemet som följer efter gruvnäring samt hur komplicerat det kan bli i situationer där ingen är tydligt ansvarig för att avhjälpa det förorenade området. Trots att den rättsdogmatiska metoden följts är det alltså mer än en rättsdogmatisk utredning på grund av att viss information inte står skrivet i rättskällor.

Genom att undersöka och analysera rättskällor, rättsfall, rapporter och principer önskade vi bringa klarhet i hur detta ansvar ser ut samt i vilken omfattning det kan göras gällande för att se huruvida gällande rätt medverkar till att uppfylla målet om en hållbar utveckling eller om det krävs nya styrmedel på området.

³⁵ Korling, Fredic & Zamboni, Mauro, Juridisk metodlära, 2013, s. 21 ff.

2. Gruvning – ett allmänintresse

2.1 Viktig för den svenska exportindustrin

Sverige är det land inom EU som är störst och viktigast för gruvning och landet är ledande producent inom metall- och malminindustrin. Gruvning är den äldsta industriella verksamheten i Sverige och har funnits i landet sedan 1000-talet. Idag utgör verksamheten en viktig del av den svenska exportindustrin tillsammans med metall- och stålverken.³⁶ De tre regioner i Sverige som står för största delen av produktionen i Europa är Bergslagen, Gotland och norra delen av Norrland. Sverige bidrar med bland annat stora mängder järnmalm och koppar vilket gjort att EU blivit självförsörjande.³⁷ Antalet gruvor i Sverige har varit uppemot 3000 stycken³⁸ och idag finns det arton gruvor i drift varav två stycken bryter klinkrande eller eldfast lera och sexton stycken bryter metall.³⁹

Den goda ekonomin idag har gruvorna bidragit till genom att ta tillvara på mineral- och malmtillgångar. Samhället har utvecklats och idag är tillverkare av tekniska produkter beroende av gruvornas metall- och mineralfyndigheter på grund av att produktionen av bland annat mobiltelefoner, solceller och datorer etc. annars hade upphört utan fyndigheterna. Gruv- och mineralnärings skapar därför inte bara god ekonomi för vårt land utan genererar också arbeten och tillväxt särskilt i glesbefolkade områden.⁴⁰ Gruvningen är ett allmänintresse för landet då det medverkar till 35 000 indirekta arbetstillfällen och 10 000 direkta arbetstillfällen. Förutom arbetskraft gynnar det även Sveriges statskassa och år 2010 tillförde gruvningen 26 miljarder SEK.⁴¹ Därför ville regeringen satsa mer på gruvningen, ett förslag som F.d. statsministern Fredrik Reinfeldt meddelade vid en presskonferens i Kiruna under septembermånad år 2012. Reinfeldt ska då även ha påstått att gruvningen är för Sverige vad oljan är för Norge.⁴² Det är därför ostridigt att gruvning på grund av alla fördelar det medför till samhället är ett politiskt såväl som ett allmänintresse.

2.2 Problem ur en miljösynpunkt

Det finns dock nackdelar med gruvning och det är att dess påverkan på miljön och sin omgivning är oundviklig. Föroreningar genom utsläpp till luft och vatten samt buller och damm är det som påverkar naturen mest men även landskapsbilden påverkas väsentligt av ingrepp från gruvor. Verksamheten kan bidra till långvariga problem vilket gör att hantering av gruvavfall blir en väldigt viktig miljöaspekt och mängden gruvavfall i Sverige år 2010 var hela 117,6 miljoner ton enligt Naturvårdsverket.⁴³

En gruvans livscykel innefattar en rad olika delar och har sin början redan under prospektering och provbrytning. Hittar man en stor malmkropp under provbrytningen fortsätter livscykeln med utveckling och exploatering där malmen bryts efter vad som är mest ekonomiskt gynnsamt. Nästa steg är den energikrävande anrikning där man krossar och maler malmen för att lättare kunna separera mineralerna från varandra.

³⁶ <http://www.sgu.se/mineralnaring/svensk-gruvnaring/>

³⁷ <http://www.svemin.se/gruvinindustrin/tillvaxtvision/nulage-och-bakgrund/sverige-ar-viktigt-for-eu-s-ravaror>

³⁸ <http://www.sgu.se/mineralnaring/svensk-gruvnaring/>

³⁹ <http://www.sgu.se/bergsstaten/gruvor/gruvor-i-sverige-2/>

⁴⁰ <http://www.sgu.se/mineralnaring/mineralnaringens-betydelse-for-samhallet/>

⁴¹ <http://www.svemin.se/gruvinindustrin/branschfakta>

⁴² http://www.svd.se/naringsliv/branscher/industri-och-fordon/satsning-pa-gruvor-i-budgeten_7474112.svd

⁴³ <http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/>

Det finns olika metoder för att separera mineralerna men vi har valt att inte gå in närmare på dessa utan vill endast poängtera att anrikningsprocessen kan orsaka en mängd skador på miljön genom utsläpp av bland annat växthusgas, damm och giftiga kemikalier.

Skadliga hälso- och miljöeffekter är en följd av detta och då verksamhetens avfallshantering är den viktigaste delen av miljöarbetet kring gruvorna på grund av att det ger den potentiellt största miljöpåverkan är det också därför som avhjälpande blir ett nödvändigt sista steg i gruvans livscykel.⁴⁴

Men oavsett vilka avhjälpandeåtgärder som vidtas på ett gruvområde efter avslutad verksamhet är det omöjligt att helt återställa området till vad det var innan gruvetableringen.⁴⁵ Det är inte heller säkert att områden där gruvor bedrivits överhuvudtaget blir återställda. Gamla gruvor kan till exempel bli utsedda till kulturminnen. Det medför att föroreningar ligger kvar och inte får tas omhand.⁴⁶ De äldsta gruvområdena finns lokaliserade i Dalarna och där pågår det än idag efterbehandlings- och kontrollprojekt för att återställa områdena. Ett exempel på nyligen avslutat efterbehandlingsprojekt är Falu gruva som enligt Riksdagen var ett prioriterat område på grund av dess höga kulturmiljövärde. Idag är Falu gruva klassificerad som världsarv av UNESCO vilket medfört att gruvavfall efter beslutet varken kunnat schaktas bort eller täckas över.^{47 48}

Övergivna gruvhål kan på bekostnad av statsverket inhägnas om det utgör uppenbar fara för husdjur och allmänheten.⁴⁹

⁴⁴ *Miljöpåverkan från gruvindustrin – En översiktlig sammanställning över potentiell miljöpåverkan från gruvindustrin*, AP-fonden, Göteborg, 2008

⁴⁵ <http://www.sametinget.se/gruvor>

⁴⁶ <http://www.sgu.se/bergsstaten/gruvor/om-gamla-gruvhal/>

⁴⁷ <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Efterbehandling-av-gruvavfall-GS02MJ357/?text=true>

⁴⁸ *Efterbehandling av gruvavfall i Falun 1992-2008 – sammanfattande slutrapport för Faluprojektet*, Naturvårdsverket, Stockholm, 2010, s. 21

⁴⁹ <http://www.sgu.se/bergsstaten/gruvor/om-gamla-gruvhal/>

3. Myndigheternas kartläggning och kontroll

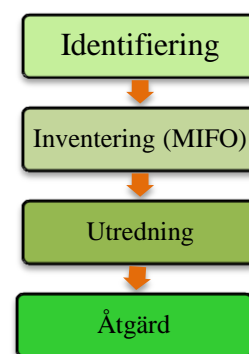
Det är industrialiseringen som lett till uppkomsten av förorenade områden⁵⁰ och i Sverige finns det idag omkring 80 000 stycken områden som på ett eller annat sätt kräver avhjälpande.⁵¹ Som nämnts innan började inte myndigheterna kartlägga eller åtgärda förorenade områden förrän under 1980-talet och de föreningar som finns härstammar från bland annat träindustri, sågverk, massafabriker och gruvnäring.⁵² Ca 1 300 av dessa 80 000 områden, anses vara riskklass 1-områden eftersom att de är så pass allvarligt förorenade att de utgör en stor risk för skador eller olägenheter på miljön och människors hälsa. Det finns även ca 13 000 riskklass 2-områden som har potentiellt stor påverkan på miljön.⁵³ De områden som är allvarligt förorenade (riskklass 1) bedöms utgöra större risker på sin omgivning än de områden som har potentiellt stor påverkan (riskklass 2) vilket är anledningen till att myndigheterna arbetar efter en prioriteringslista.⁵⁴

Frågor om avhjälpande hanteras främst av Länsstyrelsens miljöenhet och de ansvarar för kartläggning, prioritering och samordning av alla förorenade områden i Sverige. För att få ett effektivare arbete med avhjälpande samordnar Länsstyrelserna med kommunerna inom länet redan under inventeringsfasen vilket gör att kommuner själva får chans att lyfta fram områden som de vill få inventerade.⁵⁵ Ibland görs statusrapporter på området innan en verksamhet tas i bruk. Finns sådan rapport när verksamheten upphör ställs krav på verksamhetsutövaren att återställa området till hur det enligt rapporten såg ut innan.⁵⁶ Detta är ett hjälpmedel som underlättar utredningen av föreningen, det vill säga t.ex. hur mycket den ökat och om den har spridits.⁵⁷

3.1 Steg 1 - Identifiering och kartläggning

För att lättare hålla koll på vilka områden som är potentiellt förorenade arbetar myndigheter, Länsstyrelsen, Försvaret, Banverket och Vattenfall etc. med identifiering samt kartläggning⁵⁸ och för att skydda människor och miljön från utsläpp av miljöfarliga ämnen arbetar myndigheterna, förutom med identifiering och kartläggning, även med att undersöka och åtgärda de förorenade områdena.⁵⁹

Provmätningarna som genomförs på de olika områdena ger svar på om området är förorenat och resultatet man får fram är värden som antingen kan vara en uppkommen förening alternativt vara normala halter för området. För att veta vad värdet betyder skall man ha tagit jämförelsevärden innan verksamhetens start.⁶⁰ Naturvårdsverket har gett ut både platsspecifika- och generella riktvärden samt bedömningsgrunder som fungerar som

Arbetet med förorenade områden följer dessa fyra steg och inför varje steg görs en prioritering.

⁵⁰ Program för efterbehandling av förorenade områden, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 9

⁵¹ http://www.swedgeo.se/templates/SGISStandardPage____1546.aspx?epslanguage=SV

⁵² Program för efterbehandling av förorenade områden, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 9

⁵³ Utvärdering av efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, Stockholm, 2014

⁵⁴ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Fororenade-omraden/Att-inventera-forenade-omraden/>

⁵⁵ Program för efterbehandling av förorenade områden, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 18-20

⁵⁶ Prop. 2012/13:35 s. 41

⁵⁷ Prop. 2012/13:35 s. 37

⁵⁸ Program för efterbehandling av förorenade områden, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

⁵⁹ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Fororenade-omraden/>

⁶⁰ Prop. 2012/13:35 s. 40

jämförelsevärde.⁶¹ Modellen kan hantera totalsumman av uppmätta metaller och en sådan undersökning är i sig inte speciellt kostsam.⁶² De generella riktvärdena är framtagna för två olika typer av markanvändning på förorenade områden, känslig- och mindre känslig markanvändning men de generella riktvärdena kan inte användas på alla typer av områden vilket är anledningen till varför man även tagit fram platsspecifika riktvärden. De platsspecifika riktvärdena ser till de förhållanden som råder i det aktuella området och tar hänsyn till dessa.⁶³

När man identifierar ett område börjar man med att undersöka vars det funnits verksamheter som potentiellt kan skada miljön eller människor och sedan branschklassas dessa områden utifrån vilken typ av verksamhet som bedrivits på platsen.⁶⁴ Ett område kan identifierats som potentiellt förorenat men detta innebär inte i praktiken att det kommer behöva avhjälpas utan myndigheten skall först göra en bedömning utifrån en riskklasskala från 1 till 4 och efter identifiering samt branschklassning skall området inventeras innan myndigheten vet om avhjälpande krävs.⁶⁵

3.2 Steg 2 - Metodik för inventering av förorenade områden (MIFO)

Det finns många olika aktörer som hjälps åt med inventering av förorenade områden. Länsstyrelsen inventerar sina egna objekt såväl som kommunen har egna objekt.⁶⁶ Inventering sker enligt Naturvårdsverkets metodik för inventering av förorenade områden, även kallat MIFO-metodiken.⁶⁷ Både verksamheter i drift och nedlagda verksamheter skall inventeras. Under pågående verksamhet är inventering en del av den ordinarie miljötillsynen och skall utföras av tillsynsmyndigheterna.⁶⁸

Genom insamlad fakta och riskklassningar kan myndigheten genom att följa metodiken skapa sig en uppfattning om det förorenade området kräver akut avhjälpande eller om det är mindre prioriterat. Området bedöms först i fas 1 vilken är en orienterande del där man utgår ifrån den tillgängliga information som finns om området och den aktuella branschen. Information som samlas in är bland annat verksamhetshistorik, områdets skyddsvärde, råvaruförbrukning och vilka kemikalier som använts. Man kollar även om området kan utgöra skador på människors hälsa och all den insamlade informationen utgör grunden till riskklassning och riskbedömning.⁶⁹ Det innebär att MIFO fas 1 ger myndigheterna en överblick av området för att se om behov finns för vidare utredning.⁷⁰

Myndigheter tillämpar MIFO-metodiken på olika sätt på grund av att det är en relativt ny arbetsmetod. Inom Länsstyrelsen finns det specifika handläggare på miljöskyddsenheten som dagligen arbetar med metodiken vilket gör att Länsstyrelsen får en spetskompetens på

⁶¹ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Fororenade-omraden/Riktvarder-for-fororenad-mark/>

⁶² Prop. 2012/13:35 s. 40

⁶³ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Fororenade-omraden/>

⁶⁴ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Fororenade-omraden/Att-inventera-fororenade-omraden/>

⁶⁵ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

⁶⁶ <http://www.lansstyrelsen.se/jamtland/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/fororenade-omraden/Pages/index.aspx>

⁶⁷ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Fororenade-omraden/Att-inventera-fororenade-omraden/>

⁶⁸ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

⁶⁹ *Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Metodik för inventering av förorenade område: vägledning för insamling av underlagsdata*, Naturvårdsverket, Stockholm, 1999

⁷⁰ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

området när det gäller förorenade områden. Även kommunen arbetar med metodiken men på grund av att de har fler ansvarsområden är det viktigt att myndigheterna kan samarbeta för att få en effektivare handläggning.⁷¹

3.3 Steg 3 – vidare utredningar av förorenade områden enligt MIFO

När man gjort klart fas 1 och konstaterat att det finns en förorening, går man vidare till fas 2. De områden som bedöms vara riskklass-1 eller 2 prioriteras av Länsstyrelsen, som kan välja att därefter gå vidare med översiktliga och fördjupade utredningar av ett förorenat område.⁷² Översiktliga utredningar hör till MIFO-metodiken fas 2 där borrh- och provtagning görs på området för att få fram bland annat föroreningens spridningsrisk och hastighet.⁷³ Ju mindre man vet om området desto mer prover måste man ta och på grund av landets årstider är det begränsat när provborringar kan ske eftersom att det inte skall vara tjäle i marken när proverna tas gör att det ibland kan dröja upp till ett helt år till nästa provtillfälle.

Denna omständighet är en av anledningarna till att handläggningstiden och efterbehandlingsprocessen blir så pass långdragen.⁷⁴ Efter att alla prover är tagna skall resultaten från den grundläggande utredning, fas 1, och den översiktliga undersökningen, fas 2, sammanställs varpå en ny riskklassning görs.⁷⁵

3.4 Steg 4 – Efterbehandlingsåtgärder för avhjälpande av förorenade gruvområden

Det är Länsstyrelsen eller annan tillsynsmyndighet som utövar tillsyn över hur arbetet bedrivs på det förorenade området.⁷⁶ Tillsynsmyndigheten har genom MB 10 kap. rätt att förelägga verksamhetsutövaren att vidta de åtgärder för avhjälpande som behövs⁷⁷ och vid val av avhjälpandeåtgärder vägs olika aspekter in i en riskvärdering⁷⁸ som bedömer risken för oönskade effekter på människors hälsa och miljön. Värderingen delas in i fyra skalor där riskklass 1 är förenat med mycket stor risk och riskklass 4 är områden som utgör liten risk⁷⁹ och som nämnts ovan prioriterar Länsstyrelsen avhjälpande av de områden som är förenade med mycket stor risk.⁸⁰

Gruvorna i Sverige bryter olika typer av malmer som förenklat kan delas in i sulfidiska och oxidiska. Allvarliga miljöproblem kan uppkomma från gruvor som bryter sulfidhaltig malm på grund av att den innehåller järnsulfider som pyrit och magnetkis. När järnsulfiderna i avfallet får kontakt med syre startas en oxidationsprocess vilket innebär att järnsulfiderna börjar vittra sönder och kan förorena den omgivande miljön med det sura och metallrika lakvatten som uppstår vid oxidationen. Detta i sin tur leder till allvarliga miljöproblem.

För att minska risken för sådana problem krävs det att man vidtar åtgärder, t.ex. genom att använda sig av metoder som vattenöverdämning eller jordtäckning för att täcka över avfallet från gruvorna. Övertäckning är förebyggande och bidrar till att järnsulfidet inte får syre vilket

⁷¹ Intervju den 22 december 2014: Anneli Persson, Miljöskydds enheten, Länsstyrelsen, Luleå

⁷² *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

⁷³ *Förorenade områden – Inventering av gruvbranschen av Stockholms län*, Länsstyrelsen, Stockholm, 2008, s.15

⁷⁴ Intervju den 22 december 2014: Anneli Persson, Miljöskydds enheten, Länsstyrelsen, Luleå

⁷⁵ *Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Metodik för inventering av förorenade områden : vägledning för insamling av underlagsdata*, Naturvårdsverket, Stockholm, 1999

⁷⁶ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

⁷⁷ MB 10 kap. 5 §

⁷⁸ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

⁷⁹ *Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Metodik för inventering av förorenade områden : vägledning för insamling av underlagsdata*, Naturvårdsverket, Stockholm, 1999

⁸⁰ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 16

begränsar oxidationsprocessen.⁸¹ Järnmalmgruvor bryter malm av det oxidiska slaget,⁸² däremot är inte malm av denna art lika miljöfarlig som den sulfidiska på grund av att avfallet inte innehåller lika stor mängd lakbara metaller och det innebär att järnmalmgruvor inte blir lika prioriterade för efterbehandling.⁸³

Många gruvor i Sverige utför idag efterbehandling av området successivt medan verksamheten fortfarande är i bruk för att förebygga allvarliga miljöskador och sådana efterbehandlingsåtgärder kan vara bland annat vara deponering av anrikningssand och vattenreningsverk. Det är dock viktigt att poängtera att inom den svenska gruvdriften kommer i huvudregel de största miljöproblemen inte ifrån nya gruvor utan från gamla gruvområden som t.ex. inte täckts över eller där efterbehandlingsåtgärder misslyckats.⁸⁴

På grund av att varje täkt är unikt, ställs det också unika krav på efterbehandlingsåtgärder. På bilden pågår en successiv efterbehandling av bergstakten i Bergsböda, Umeå.⁸⁵

⁸¹ <http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/>

⁸² <http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/>

⁸³ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011, s. 12

⁸⁴ <http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/>

⁸⁵ <http://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/miljofarlig-verksamhet/takter/efterbehandling/bergt%C3%A4kt/pages/default.aspx>

4. Strävan efter ekologisk hållbar utveckling

4.1 Förutsättning för avhjälpande

Gällande rätt på avhjälpande av förorenade områden är Miljöbalken och de uppställda miljömålen från Riksdagen⁸⁶ och tillsammans arbetar de för att förbättra miljön genom att sträva efter en ekologiskt hållbar utveckling.⁸⁷ Den politiska viljan angående miljöarbetet kommer i uttryck genom miljö kvalitetsmålen och MB är det regelverk som vägleder arbetet mot att uppnå målen.⁸⁸ MB 2 kap. är bindande och ligger till grund för myndigheters beslut om bland annat förbud samt föreläggande och reglerna skall följas vid bedrivande av näringsverksamhet såväl som i vardagen.⁸⁹

Arbetet med avhjälpande är för att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer en hälsosam och god miljö genom att på långt sikt reducera risker för olägenheter eller skada på miljön eller människors hälsa. Målet är även att reducera utsläppen av halterna och mängderna av miljöfarliga ämnen,⁹⁰ något som gör avhjälpandeansvaret till en väldigt viktig fråga. En förutsättning för avhjälpande är MB:s grundläggande princip om hållbar utveckling, principen om att förorenaren betalar samt försiktighetsprincipen då de hanterar ansvarsfrågan samt de preventiva och reparativa krav som kan riktas mot den ansvarige.⁹¹

4.1.1 Principen om en hållbar utveckling

Att främja en hållbar utveckling är en av de mest centrala principerna idag och antogs i Rio de Janeiro år 1992 på den globala miljökonferensen. Från att ha sett på miljöfrågor som en nationell angelägenhet vidgades synsättet till att bli något internationellt och på grund av att miljöproblemen kunde bli både allvarliga och gränsöverskridande insåg man hur nödvändigt det var med en internationell lagstiftning⁹² för att kunna uppnå gemensamma miljömål. I och med Sveriges medlemskap i EU följde därför vissa skyldigheter, bland annat ska landet sträva efter att nå miljömålen⁹³ som handlar om att såväl miljömässiga som sociala och ekonomiska utvecklingar skall ske i harmoni med varandra.⁹⁴

Det kan även nämnas att medlemsländerna har en skyldighet enligt Harmless Use of Territory principen att inte vidta vilka åtgärder eller bedriva vilka verksamheter som helst om det kan skada grannländerna genom gränsöverskridande miljöeffekter. "Trail Smelter Case" från år 1941 där föroreningar spreds från Kanada till USA var fallet som först erkände denna princip⁹⁵ och man insåg då vikten av att verksamhetsutövare tar sitt ansvar för att förhindra spridning av föroreningar. På grund av att projekten med avhjälpande ofta sker under en längre tidsperiod är det viktigt med ett långsiktigt miljö tänk om man vill främja en hållbar utveckling.⁹⁶ Man vill kunna tillgodose dagens behov utan att på något sätt förstöra förutsättningarna för följande generationer att kunna tillgodose sina.⁹⁷

⁸⁶ Riktvärden för förorenad mark: modellbeskrivning och vägledning. Naturvårdsverket, Stockholm, 2009

⁸⁷ Prop. 2000/01:130

⁸⁸ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 160

⁸⁹ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K2_P3 lagkommentar 20

⁹⁰ Riktvärden för förorenad mark: modellbeskrivning och vägledning. (2009). Stockholm: Naturvårdsverket

⁹¹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 359

⁹² Prop. 1997/98:45 del 1 s. 155

⁹³ Den svenska miljörätten, 2012, s. 71 ff.

⁹⁴ <http://www.regeringen.se/sb/d/1591>

⁹⁵ Den svenska miljörätten, 2012, s. 76

⁹⁶ Frågor och svar om statligt bidrag för efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, 2013

⁹⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/1591>

Principen om en hållbar utveckling har på grund av dess vaghet ingen större inverkan på själva rättstillämpningen utan det var först när lagstiftaren i nationell rätt bröt ner principen och preciserade kraven som den blev lättare att följa.⁹⁸ Ur en miljömässig synpunkt betyder principen att människan har ett ansvar enligt MB att förvalta jordens resurser på ett bra sätt.⁹⁹ Förvaltandet sker både genom att man på ett miljösmart sätt tillgodogör sig jordens resurser, men även att man städar upp och återställer miljön då man är klar med verksamheten. För att främja en långsiktig hållbar utveckling krävs att många olika aktörer engagerar sig och gör sitt.¹⁰⁰

4.1.2 Principen om att förorenaren betalar

Principen finns i MB 2 kap. 8 § och innebär att den som medfört skada eller olägenhet på miljön genom bedrivande av verksamhet eller en vidtagen åtgärd är ansvarig att avhjälpa skadan eller olägenheten inom rimlig gräns till dess att skadan eller olägenheten upphört eller avhjälpes.¹⁰¹

Enligt principen har den ansvarige inte bara ett ansvar att avhjälpa den uppkomna skadan eller olägenheten utan den uppställer även ett ansvar för att förebygga olägenheter och skador. Den är därmed både en reparativ(återställande) och preventiv(förebyggande) ansvarsregel som regeringen har konstaterat är av allmän betydelse inom miljöpolitiken. Regeringen fastslog den därmed i MB 2 kap. tillsammans med andra allmänna hänsynsregler¹⁰² och principen medför endast ett ansvar på förebyggande och avhjälpande av miljön. Den innefattar således inte skada eller olägenheter på människors hälsa utan vid sådana frågor tillämpas reglerna i skadeståndslagen.¹⁰³

Principen om att förorenaren betalar fastslogs redan år 1969 vid tillkomsten av Miljöskyddslagen (1969:387) samt finns även fastslagen i den europeiska enhetsakten artikel 130 i EG:s Romfördrag¹⁰⁴ och den klargör att ansvaret för att åtgärda en miljöskada inte har något preskriptionsdatum utan gäller tills dess att föroreningen eller skadan försvunnit.¹⁰⁵

Ansvaret kvarstår oavsett om verksamheten överlåtits eller avvecklats och den åtgärd som aktualiserar ansvaret för avhjälpande behöver inte ske inom näringsverksamhet¹⁰⁶ utan gäller alla oavsett om man är verksamhetsutövare eller privatperson om åtgärden är av betydelse för miljöbalkens mål.¹⁰⁷ Den ansvarige behöver inte själv åtgärda skadan utan kan välja att enbart stå för kostnader för avhjälpande eftersom det kan visa sig vara mer kostnadseffektivt att anlita andra som utför åtgärderna samt att vissa åtgärder kräver sakkunnighet och får då endast utföras av vissa personer.¹⁰⁸ Principen om att förorenaren betalar är grundläggande för reglerna angående ansvaret för avhjälpande av förorenade områden i MB 10 kap.¹⁰⁹ och även ansvarets omfattning styrs av dessa regler.¹¹⁰

⁹⁸ Den svenska miljöretten, 2012, s. 32 f.

⁹⁹ MB 1 kap. 1§ 1st.

¹⁰⁰ <http://www.regeringen.se/sb/d/1591>

¹⁰¹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 233

¹⁰² Prop. 1997/98:45 del 1 s. 234

¹⁰³ <http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005> lagkommentar 58

¹⁰⁴ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 213

¹⁰⁵ MB 10 kap. 8 §

¹⁰⁶ Prop. 1997/98:45 del 2 s. 25

¹⁰⁷ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 207

¹⁰⁸ Prop. 1997/98:45 del 2 s. 25 f.

¹⁰⁹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 359

¹¹⁰ Prop. 1997/98:45 del 2 s. 25

4.1.3 Försiktighetsprincipen och principen om bästa möjliga teknik

Till de allmänna hänsynsreglerna i MB 2 kap hör också den preventiva ansvarsregeln försiktighetsprincipen¹¹¹ som säger att alla som bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd som omfattas av MB skall vidta de försiktighetsmått som krävs för att förhindra att skada eller olägenhet uppstår.¹¹² Redan risken för skada är nog för att regeln ska aktualiseras eftersom syftet med regeln är att förebygga alla sorters skador även om skadorna inte är säkert förutsebara.¹¹³ Det betyder att den som är verksamhetsutövare eller vill vidta en åtgärd blir skyldig enligt försiktighetsprincipen att i största möjliga mån begränsa olägenheter och bevisa att de vidtagna åtgärderna inte kommer medföra skador på människa eller miljön.¹¹⁴

Med skada på miljön menas inte bara utsläpp utan även utarmning av naturresurser och biologisk mångfald men på grund av att det är svårt att uppnå alla aspekter på en och samma gång måste de olika miljöhänsynskraven vägas mot varandra. Ett exempel är när användandet av en viss teknik skapar bättre hushållning av resurserna samtidigt som den genererar större utsläpp. Då krävs det att för- och nackdelar vägs mot varandra för att se vilken som är den bästa skyddsåtgärden. Kanske väljs en annan teknik på grund av att man vill minska utsläppsmängden även om denna teknik skulle medföra att hushållningen blir sämre.

När det gäller skada för människors hälsa menas både den psykiska såväl som den fysiska hälsan och bedömningen görs efter vad människor i allmänhet skulle anse vara en olägenhet. Bedömningen är alltså inte subjektiv även om viss hänsyn tas till t.ex. allergiker och andra mer känsliga personer.¹¹⁵

Paragrafen återspeglar ytterligare en princip, principen om bästa möjliga teknik vilken ställer krav på att yrkesmässig verksamhet använder sig av den teknik som är bäst lämpad och möjlig för den typen av bransch.¹¹⁶ Tekniken som anses vara lämplig skall inte finnas på experimentstadiet, utan skall vara beprövad och finnas tillgänglig på nationella eller internationella marknaden.¹¹⁷ Enligt principen syftar man inte bara till själva anordningen för produktion när man menar bästa teknik utan även produktionsmetoder som täcker de tekniska kraven såsom arbetsledning och utbildning för de anställda omfattas av termen.¹¹⁸

Detta betyder att de som bedriver eller skall bedriva en yrkesmässig verksamhet skall ha den kunskap som krävs enligt kunskapskravet i MB 2 kap. 2 §¹¹⁹ och i valet av vilken teknik som är den bästa skall även hänsyn tas till miljön, dvs. man riskbedömer påverkan på miljön av eventuella tekniker.¹²⁰ Tekniken skall vara ekonomiskt rimlig samt hålla den typ av standard som verksamheten i fråga kräver¹²¹ och vid bedömningen skall en skälighetsavvägning i enlighet med MB 2 kap. 7 § göras.¹²² Paragrafen undersöker nämligen rimligheten i om verksamheten/åtgärden kommer att kunna uppfylla de uppställda kraven i MB 2 kap. 2-5 §§ och 6 § första stycke¹²³ dvs. nyttan och kostnaden vägs mot varandra. Kravet som uppställs

¹¹¹ MB 2 kap. 3 §

¹¹² Prop. 1997/98:45 del 1 s. 208

¹¹³ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 209

¹¹⁴ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 210

¹¹⁵ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?frt=MB+2+kap&hide_flash=1&page=1&rank=1&versid=146-1-2005_lagkommentar_31

¹¹⁶ MB 2 kap. 3 § första stycke

¹¹⁷ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 216

¹¹⁸ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 218

¹¹⁹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 211 f.

¹²⁰ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 216 f.

¹²¹ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005_lagkommentar_30-32

¹²² Prop. 1997/98:45 del 1 s. 216 ff. och del 2 s. 16 f.

¹²³ MB 2 kap. 7 § första stycke

genom principen bästa möjliga teknik är objektivt, vilket innebär att man tittar på vad ett branschtypiskt företag som har god ekonomi klarar av för kostnader¹²⁴ och vid skälighetsavvägningen utgår man från en subjektiv bedömning vilket betyder att man undersöker varje fall för sig där det är förhållandena i varje enskilt fall som avgör vilka krav som ställs.¹²⁵

Skälighetsavvägningen uppställer ett minimeringskrav men trots kravet behöver man inte alltid välja det bästa alternativet även om det skulle vara mer effektivt förutsatt att det alternativet också är dyrare, utan kravet går ut på att man skall välja en branschtypisk teknik som företaget har råd med.¹²⁶ Ett företag behöver alltså inte använda en bättre (och dyrare) teknik än det som räknas vara branschtypiskt för den aktuella verksamheten. När skälighetsavvägningen är slutförd kan kraven komma att jämföras med det internationella kravet på *bästa tillgängliga teknik* som preciseras i direktivet¹²⁷, vilken antogs år 1996.

Direktivet, Integrated Pollution Prevention and control, innehåller åtgärder som är samordnade för att begränsa och förebygga föroreningar samt att den utgör en minimireglering om krav för bästa tillgängliga teknik för olika branscher.¹²⁸

I Sverige är kravet på bästa möjliga teknik mer strikt i sin tillämpning än om man jämför med direktivets tillämpning på bästa tillgängliga teknik. Inom det internationella miljöarbetet arbetar Sverige ständigt för att det ska bli likvärdiga miljökrav för fler nationer och för att företag inom samma bransch skall ha liknande krav på vad som anses vara branschtypiskt, något som skulle medföra att det inte blir konkurrensfördelar eller nackdelar.¹²⁹

¹²⁴ Den svenska miljöretten, 2012, s. 42

¹²⁵ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005_lagkommentar_48

¹²⁶ Den svenska miljöretten, 2012, s. 42

¹²⁷ IPPC-direktiv 96/61/EG

¹²⁸ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005_lagkommentar_32

¹²⁹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 218

5. Reparativa rättsregler enligt Miljöbalkens 10 kapitel

5.1 Begreppen föroreningskada och allvarlig miljöskada

Det är viktigt att reda ut begreppen föroreningskada och allvarlig miljöskada på grund av att ansvarets omfattning bedöms olika beroende på vilken typ av skada det gäller.¹³⁰ Påverkan på miljön efter gruvnäring är oundvikliga och sådana uppkomna skador på mark och miljö klassificeras enligt MB 10 kap. 1 § första stycke som föroreningskador men även det som är till olägenhet för människors hälsa benämns föroreningskada.

Vissa skador benämns som allvarliga miljöskador enligt ovan nämnd paragrafs andra stycke och det finns tre typer av allvarlig miljöskada, skada på vattenmiljön, skada på livsmiljöer för växt- och djurarter samt skada på mark som kan utgöra en betydande risk för människors hälsa.¹³¹ De här tre slagen av allvarlig miljöskada är uppställda som minikrav i EU:s miljöansvarsdirektiv och genom lagändring har dessa inkorporerats i svensk miljö rätt. Skälet bakom att man valde att föra in dessa krav var de stora industriolyckorna som skedde under slutet av 1900-talet där följden blev allvarliga föroreningskador på miljön.

En av olyckorna skedde i den spanska byn Aznalcollar där en gruvdamm brast och orsakade allvarliga miljöskador¹³² då sedimentationsdammen släppte ut 7 miljoner m³ anrikningssand och vatten. Det var sättningar i marken under dammen som orsakade olyckan då de satte igång en rörelse av lera som därigenom ledde till ett skred.¹³³ Gruvan ägdes av spanska Boliden Aprisa, ett dotterbolag till det svenska bolaget Boliden AB, som efter katastrofen gick i konkurs på grund av den höga saneringskostnaden. Spanska staten var då tvungen att stå för resterande kostnader för sanering och startade därefter en skadeståndsprocess angående ersättning av Boliden AB för den utlagda summan. Själva dammen var konstruerad av ett spanskt konsultföretag och byggd av ett annat spanskt bolag och frågan om vem som bar ansvaret för att olyckan uppstod aktualiserades då Boliden AB satte igång en rättslig process mot företagen.¹³⁴

5.2 Avhjälpan – en typ av miljöfarlig verksamhet

När ett område konstaterats vara i behov av åtgärder för att förebygga olägenheter och föroreningar på mark- och vattenområden skall avhjälpan vidtas och åtgärderna ske genom utredningar eller efterbehandling enligt de reparativa kraven i MB 10 kap. Lagtexten säger dock inget om vad för slags efterbehandlingsåtgärder som finns tillgängliga utan detta regleras hos myndigheter och på grund av detta anser vi att det är nödvändigt att ge exempel på åtgärder som är aktuella inom gruvindustrin för att läsaren skall få förståelse för hela processen för avhjälpan.

Man kan avhjälpa områden på olika sätt och valet av åtgärd bestäms beroende på områdets framtida användningsområde samt att dessa åtgärder kan bli både kostnadskrävande och mycket omfattande. Skola och bostadsområden är exempel på områden som är mer kostsamma på grund av dess känslighet för föroreningar medan industriupplag inte är ett lika miljömessigt motiverat område för omfattande saneringsprojekt.¹³⁵

¹³⁰ MB 10 kap. 4-5 §§

¹³¹ MB 10 kap. 1 §

¹³² Den svenska miljörätten, 2012, s. 271

¹³³ *Miljöpåverkan från översvämningar*, Räddningsverket, s. 15 f.

¹³⁴ <http://www.bergsmannen.se/2009/dammras-ger-boliden-miljardsmall/>

¹³⁵ Den svenska miljörätten, 2012, s. 272

Enligt MB 10 kap. 1 § tredje stycke skall avhjälpande ske om mark och miljön råkat ut för en föroreningskada eller en allvarlig miljöskada och med avhjälpande menas då utredningar eller efterbehandlingsåtgärder. Om en verksamhet har orsakat föroreningskada eller allvarlig miljöskada är det verksamhetsutövaren som blir ansvarig för den uppkomna skadan¹³⁶ och de skador som kan uppkomma genom gruvnäring orsakas bland annat av nödvändiga ingrepp som behövs för att verksamheten skall kunna bedrivas samt av avfall och utsläpp från redan befintliga gruvor.¹³⁷ Som nämnts ovan finns det olika avhjälpande former vilket beror på om verksamheten är befintlig eller nedlagd samt vilken typ av verksamhet det gäller.

En del av den ordinarie miljötillsynen är att tillsynsmyndigheten, kommunens miljönämnd eller Länsstyrelsen kan ställa krav på den ansvarige förorenaren att avhjälpa skadan och finns ingen ansvarig för den uppkomna skadan, kan tillsynsmyndigheten söka bidrag för att själva kunna undersöka och efterbehandla det aktuella området. Beroende på vilken typ av förorening det gäller kan tillsynsmyndigheten meddela val av åtgärd för efterbehandling och åtgärdens omfattning bestäms utifrån markens planerade användningsområde.¹³⁸

På grund av att alla åtgärder för efterbehandling i sig är en typ av miljöfarlig verksamhet enligt MB 9 kap. 1 § om åtgärden kan förvärpa situationen på ett sätt som inte är av ringa betydelse krävs tillstånd innan åtgärden kan verkställas¹³⁹ och med ringa anses sådana åtgärder som inte är av stor betydelse.

Verksamhetsutövaren skall därför börja med att först lämna in en s.k. 28 § *anmälan* till tillsynsmyndigheten enligt Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd 28 § innan de kan vidta efterbehandlingsåtgärder som inte är av ringa betydelse. Tillsynsmyndigheten bestämmer vilka typer av åtgärder för avhjälpande som kommer att krävas på det aktuella området¹⁴⁰ och beroende på vilken typ av miljöfarlig verksamhet som skall bedrivas finns det olika tillsynsmyndigheter, Mark- och miljödomstolen, Länsstyrelsen och den kommunala miljönämnden.

I bilagan till förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, finns förteckningar över vilka verksamheter som har tillstånds- eller anmälningsplikt samt vilken myndighet som är ansvarig att ta emot och behandla ärendet.¹⁴¹ Efter att anmälan godkänts och den miljöfarliga verksamheten, efterbehandlingsarbetet, påbörjats gäller försiktighetsreglerna i MB 2 kap. och vissa skyddsåtgärder måste vidtas. Skulle efterbehandlingsåtgärden av någon anledning misslyckas kan kravet på reparativa åtgärder aktualiseras om på nytt till dess föroreningen är undanröjd.¹⁴² På grund av att åtgärderna oftast är väldigt kostsamma har Naturvårdsverket gett ut vägledande rapporter för hur man bland annat skall gå till väga vid val av mest lämplig och kostnadseffektiv åtgärd för efterbehandling.¹⁴³

¹³⁶ MB 10 kap. 2 §

¹³⁷ <http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/>

¹³⁸ Den svenska miljöretten, 2012, s. 272

¹³⁹ MB 9 kap. 6 §

¹⁴⁰ Den svenska miljöretten, s. 274

¹⁴¹ Bilaga till Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

¹⁴² Den svenska miljöretten, s. 274 f.

¹⁴³ *Att välja efterbehandlingsåtgärd: En vägledning från övergripande till mätbara åtgärds mål*, Naturvårdsverket, Stockholm, 2009, s. 11

När myndigheten fått in en anmälan eller en ansökan om tillstånd tas beslut om efterbehandlingsåtgärder och för att beslutet skall kunna fattas på bästa möjliga grund är det viktigt att beslutsunderlaget redan från början är komplett.¹⁴⁴

Handläggare vid miljöskyddsenheten på Länsstyrelsen i Luleå menar att detta underlättar handläggningen av ärendet samtidigt som det påskyndar processen i och med att myndigheten med ett fullständigt underlag slipper begära in kompletteringar. På grund av att efterbehandling och inventering av förorenade områden började uppmärksammas först under slutet av 90-talet är området fortfarande ungt och inget väl fungerande duplicerbart arbetssystem har hunnit etableras vilket betyder att myndigheten på grund av ofullständiga 28 § anmälningar ofta måste begära in kompletteringar. Verksamheter idag har generellt sett bättre koll på vilka krav som ställs på en anmälan men fortfarande kan medvetenheten öka bland dem för att på så sätt påskynda handläggningsprocessen.

Själva ansvarsfrågan blir också lättare att utreda samt att kostnaderna minskar om verksamheten redan från början dokumenterat t.ex. vilka kemikalier de använt, hur man har hanterat dem samt vart i verksamheten eventuella föroreningar mest troligt kan uppstå och om det gäller pågående verksamhet förelägger tillsynsmyndigheten verksamhetsutövaren att själv utföra och bekosta de nödvändiga utredningar och prover som behövs. Vid gamla verksamheter saknas för det första ofta dokumentation vilket gör att tillsynsmyndigheten själva samlar in så mycket fakta om verksamheten som möjligt för att på så sätt kunna utröna vart det är lämpligast att provmäta samt var det är mest troligt att eventuella föroreningar finns. För det andra är det inte säkert att någon ansvarig finns att rikta föreläggandet mot vilket medför att utredningen måste utföras och bekostas med hjälp av statliga bidrag.

När det gäller gruvverksamheter är områdena ofta väldigt stora vilket gör att provmätningarna måste placeras taktiskt t.ex. i närhet till gråbergsupplag eller dagbrott. Eftersom handläggningsrutinerna kontinuerligt ses över för att effektiviseras och utvecklas borde de branscher som inventerades i början av MIFO-metodikens tillkomst ses över på nytt då rutinerna är annorlunda idag än det varit förut.¹⁴⁵ Detsamma kan sägas om själva efterbehandlingsåtgärderna som också förbättrats genom ny kunskap och teknik.¹⁴⁶

5.2.1 Åtgärder för efterbehandling av gruvområden

Varje område är unikt och efterbehandlingsåtgärderna varierar beroende på vilken slags gruva det gäller,¹⁴⁷ vid underjordsgruvor finns det risk för att vattnets flöde förändras samt att sättningar i jorden uppkommer vilket kan leda till att närliggande vattendrag svämjar över eller torkar ut på grund av en höjd eller sänkt grundvattenyta.

Vid dagbrottsgruva och schakt är det t.ex. vanligt att man som efterbehandlingsåtgärd fyller igen hålet med dagvatten och/eller bergmaterial för att på så sätt bilda naturliga sjöar där dagbrottet tidigare låg.¹⁴⁸ Att fylla hålen med vatten kallas vattentäckning och tillsammans med metoderna förhöjd grundvattenyta och kvalificerad moräntäckning är dessa de vanligaste när man vill förhindra materialvittring och syrenedträngning.

¹⁴⁴ Att välja efterbehandlingsåtgärd: En vägledning från övergripande till mätbara åtgärds mål, Naturvårdsverket, Stockholm, 2009, s. 22

¹⁴⁵ Intervju den 22 december 2014: Anneli Persson, Miljöskyddsenheten, Länsstyrelsen, Luleå

¹⁴⁶ Efterbehandling – Att återskapa markområden och möjliggöra biologisk mångfald, Boliden, s.3 & 11

¹⁴⁷ Efterbehandling – Att återskapa markområden och möjliggöra biologisk mångfald, Boliden, s.3

¹⁴⁸ Kunskapsläge om miljökonsekvenser av prospektering, utvinning och bearbetning av mineraltillgångar av uran, Naturvårdsverket, Stockholm, 2010

Nedan ges två exempel på gruvor där efterbehandlingsåtgärderna först misslyckats vilket ledde fram till en ny avhjälpande process där de nämnda metoderna framgångsrikt kunde användas.

En gruva där vattentäckning blev aktuellt var i den gamla sulfidmalmsgruvan i Kedträsk, Skellefteå. Dagbrottet var sedan innan vattenfyllt men i området runt omkring fanns även ett vittrat gråbergssupplag och en industriplan. Alla tre områden behövde tas omhand på grund av att surt och metallrikt lakvatten läckte ut ur gråbergssupplaget och 2012 startades därför det slutliga efterbehandlingsprojektet.

Först pumpades dagbrottet ur och vattnet kalkades, på botten deponerades sedan gråberget vilket täcktes över med material från industriplanen. Ovanpå detta lades torv samt ett avslutande lager morän för att ordentligt täppa till och hindra syrenedträngning. På grund av att botten höjdes upp medförde det att vattnet som sedan gradvis fyllde upp hålet sträckte ut sig och kunde täcka också den gamla industriplanen samt gråbergssupplaget. Planen var och är fortfarande att skapa biologisk mångfald samt att en del av området med tiden ska bli myrmark.^{149 150}

Före och efter bild av Kedträskgruvan. Pågående tömning av dagbrottet och avslutat efterbehandlingsprojekt.^{151 152}

I Västerbotten fanns även Hornträskgruvan där efterbehandlingen inte fått de önskade effekter man varit ute efter, utan stora mängder förorenat vatten hade läckt ut i den närliggande sjön. Boliden upptäckte detta efter att ha gjort undersökningar på området och meddelade sedan befolkning samt Länsstyrelsen som förelade Boliden AB att omedelbart åtgärda läckaget.

De lämpligaste efterbehandlingsåtgärderna ansågs vara kvalificerad moräntäckning samt en förhöjd grundvattenyta i dagbrottet. För att förhindra oxidationsprocessen ville man minimera att syre och vatten kunde tränga sig ner till järnsulfiderna på botten och därför täcktes botten med en tätande gummiduk samtidigt som man lade grus och morän över duken för att växtligheten snabbare skulle kunna etablera sig.

¹⁴⁹ Efterbehandling – Att återskapa markområden och möjliggöra biologisk mångfald, Boliden

¹⁵⁰ <http://www.svevia.se/referenser/mark--och-industrisanering/mark--och-industrisanering/2013-09-23-gruvan-i-kedtrask---tomning-av-dagbrott-och-rening-av-vatten.html>

¹⁵¹ <http://www.tyrens.se/sv/Projekt/Klimat-och-miljo/Efterbehandling-av-Kedtraskgruvan/>

¹⁵² <http://www.svevia.se/referenser/mark--och-industrisanering/mark--och-industrisanering/2013-09-23-gruvan-i-kedtrask---tomning-av-dagbrott-och-rening-av-vatten.html>

I dagbrotten anlade Boliden AB en förhöjd bergyta vilket gjorde att grundvattenytan kunde höjas och läckaget till sjön, hindras.^{153 154}

På uppdrag av Boliden Mineral AB kartlade Envix Nord AB föroreningsituationen vid Hornträsket. En gummimatta lades ut som en del i efterbehandlingsprojektet för Hornträskgruvan.¹⁵⁵

Dessa gruvor är exempel på gamla verksamheter där avhjälpande av någon anledning inte uppfyllde vad som förväntades och skadan inte bara kvarstod utan spreds vidare till närliggande områden.

För att säkra att de nya efterbehandlingsåtgärderna fungerar som de ska sker fortsättningsvis en löpande kontroll av området under en längre tidsperiod.¹⁵⁶ Den ansvarige följer då upp arbetet och är skyldig att meddela tillsynsmyndigheten om något avvikande upptäcks som kan skada eller vara till olägenhet för miljön eller människors hälsa¹⁵⁷ samt om denna skada måste åtgärdas på ett sätt som kräver tillstånd eller har anmälningsplikt.¹⁵⁸

¹⁵³ *Efterbehandling – Att återskapa markområden och möjliggöra biologisk mångfald*, Boliden

¹⁵⁴ *Miljöfakta Hornträskgruvan*, Boliden

¹⁵⁵ <http://www.envix.se/referensprojekt/horntrasket/>

¹⁵⁶ *Efterbehandling – Att återskapa markområden och möjliggöra biologisk mångfald*, Boliden, s.3

¹⁵⁷ MB 10 kap. 11-12 §§

¹⁵⁸ MB 9 kap. 8 §

6. Ansvaret för förorenade områden

6.1 Ansvaret genom tiden

Den gamla miljöskyddslagens 5 § hade både reparativa och preventiva åtgärder för avhjälpande av förorenade områden, däremot fanns inte de reparativa krav som idag finns i MB:s 10 kap.¹⁵⁹ Miljöskyddslagen reglerade ansvarsfrågan för befintliga och framtida verksamheter men de verksamheter som avslutats innan lagens ikraftträdande år 1969 kunde inte ställas till svars i och med att det inte fanns lagligt grundade krav för ansvar på skador som skett innan lagens tillkomst den 30 juni.¹⁶⁰ Miljöskyddslagen uppfyllde dock inte heller de behov som krävdes utan lagen ansågs vara motstridig och svåröverskådlig vilket bidrog till att lagstiftaren samordnade och breddade lagstiftningen till vad som idag benämns miljöbalken.¹⁶¹

Regeringen ansåg att den nya lagstiftningens regler borde innefatta både skador som skett innan och efter ikraftträdandet eftersom att det fortfarande fanns äldre miljöfarlig verksamhet som trots en nedlagd faktisk drift fortsatte att orsaka skada och påverka miljön.¹⁶² När miljöbalken trädde i kraft infördes därför lagen om införande av miljöbalken vilken behandlar övergångsbestämmelser för MB och miljöskyddslagen och syftet med lagen var att göra rättsläget mer klart för sådan miljöfarlig verksamhet som efter år 1969 hade en pågående faktisk drift men som innan år 1999 överlät eller upphörde med verksamheten.¹⁶³

Tiden för den faktiska driften är avgörande för om en verksamhetsutövare kan hållas ansvarig enligt reglerna i MB 10 kap.¹⁶⁴ och ansvarets omfattning bestäms utifrån en skälighetsavvägning som nämns nedan i kapitel 7.¹⁶⁵

6.1.1 Undantag

Huvudregeln är att gamla verksamheter skall bedömas från den lagstiftning som gällde för den tiden då verksamheten bedrevs, vilket gjorde att gamla verksamheter undgick ansvar då miljöskyddslagen endast tog hänsyn till pågående och framtida verksamheter.

Det finns dock ett undantag till ansvarsfrågan i miljöskyddslagen och det gäller förvaringsfall eftersom de enligt MB 9 kap. anses vara pågående miljöfarlig verksamhet. Trots att den huvudsakliga verksamheten avslutas innan år 1969 är deponin en verksamhet i sig vilket gör att ansvaret kvarstår och om den verksamheten påbörjats och fortlöper efter 30 juni år 1969 blir man ansvarig för föroreningsskadan som uppkommit.¹⁶⁶

¹⁵⁹ Den svenska miljöretten, 2012, s. 272 f.

¹⁶⁰ *Reparation pågår – om sanering av förorenad miljö*, Naturvårdsverket, Uppsala, 2003, s. 10

¹⁶¹ Prop. 1997/98:45 del 1

¹⁶² http://juridik.karnovgroup.se/document/530381/1?frt=lagen+om+inf%C3%B6rande+av+milj%C3%B6balken&hide_flash=1&page=1&rank=3&versid=146-1-2005_lagkommentar_5

¹⁶³ Lagen(1998:811) om införande av miljöbalken 8 §

¹⁶⁴ http://juridik.karnovgroup.se/document/530381/1?frt=lagen+om+inf%C3%B6rande+av+milj%C3%B6balken&hide_flash=1&page=1&rank=3&versid=146-1-2005_lagkommentar_5

¹⁶⁵ *Efterbehandlingsansvar – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis*, Naturvårdsverket, Stockholm, 2012, s. 39

¹⁶⁶ *Program för efterbehandling av förorenade områden*, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011

6.2 Begreppet verksamhetsutövare

Som komplement till de allmänna hänsynsreglerna, förklarar MB 10 kap. 2 § vem som vid verksamhetsutövning hålls ansvarig för uppkommen föroreningskada eller allvarlig miljöskada samt hur skadan skall avhjälpas och bekostas.

Det är viktigt att belysa att den, enligt rättspraxis, som rättsligt och faktiskt har möjlighet att ingripa vid uppkommen skada, bär verksamhetsutövaransvaret.¹⁶⁷

¹⁶⁷ <http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005> lagkommentar 391

7. Uttömmande av ansvarskedjan

7.1 Primäransvar och subsidiäransvar

Primäransvaret är i huvudregel ett strikt ansvar som finns för att tvinga verksamhetsutövaren att bekosta de efterbehandlingsåtgärder som krävs för att återställa det förorenade området och primäransvar täcker både föroreningsskador och allvarliga miljöskador. Finns ingen primäransvarig kan ett subsidiäransvar aktualiseras i och med fastighetsförvärv, d.v.s. om en köpare förvärvat en fastighet efter miljöbalkens ikraftträdande år 1999 1 januari kan de i och med det även förvärva ansvaret för avhjälpande förutsatt att de vid köpets ingående känt till eller borde upptäckt att fastigheten var förorenad.¹⁶⁸

Ansvarsregeln förändras om köpet gäller en privatbostadsfastighet och köparen måste då ha känt till skadan på fastigheten vid förvärvet.¹⁶⁹ Tanken bakom regeln om att markägare i samband med förvärv kan bli ansvarig att avhjälpa skada är att lagstiftaren velat bidra till en bättre miljö. Eftersom efterbehandling kan bli en både kostsam och långdragen process ligger det i köparens intresse att genomföra en markundersökning om denne vill slippa undan ansvaret. Subsidiäransvaret leder därför indirekt till en bättre miljö eftersom upptäckta skador kan avhjälpas.¹⁷⁰

När det gäller fastighetsägarens ansvar görs en skälighetsbedömning för att se om kravet på avhjälpande är skäligt enligt reglerna i MB 10 kap. 4 § första stycke, skulle t.ex. fastighetens värde stiga på grund av efterbehandlingsåtgärder kan det anses som skäligt att fastighetsägaren i *viss utsträckning* står för avhjälpandets kostnad.¹⁷¹

Propositionen 2006/07:95 klargör dock att regeln om avhjälpande i värdeökningsfall skall användas med försiktighet.¹⁷² Fastighetsägaren kan aldrig ses som primäransvarig utan dennes ansvar är alltid subsidiärt och aktualiseras först om två kriterier uppfylls, det första är om han förvärvat fastigheten och känt till skadan och de andra är att den är av typen föroreningsskada.¹⁷³ Subsidiäransvaret täcker nämligen, till skillnad från primäransvaret, endast föroreningsskador inte de allvarliga miljöskadorna.¹⁷⁴

7.1.1 Avhjälpande – dess omfattning och skälighet

Avhjälpandets omfattning beror på den uppkomna skadans storlek och genom en skälighetsbedömning framkommer det vad verksamhetsutövaren rimligen ska tvingas betala i reparationskostnader. Den särskilda bedömningen regleras i MB 10 kap. 4 § och till grund för beslutet ser man bland annat på hur lång tid som förflutit sedan föroreningen uppkommit¹⁷⁵ vilket gör att verksamhetsutövaren kan undkomma hela eller en viss del av kostnadsansvaret.

Enligt praxis skall skälighetsbedömningen göras i två steg, dels genom att man utreder vilka typer av efterbehandlingsåtgärder som ur en kostnadssynpunkt kan anses vara rimliga och miljömässigt motiverande, dels genom att man utreder ansvarets omfattning.¹⁷⁶ Bedömningen grundas på en objektiv miljömässig- samt en subjektiv bedömning av de faktorer som kan

¹⁶⁸ Prop. 2012/13:35 s. 38

¹⁶⁹ MB 10 kap. 3 §

¹⁷⁰ Den svenska miljörätten, 2012, s. 282

¹⁷¹ MB 10 kap. 9 §

¹⁷² Den svenska miljörätten, 2012, s. 282

¹⁷³ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 361

¹⁷⁴ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005_lagkommentar_392

¹⁷⁵ Den svenska miljörätten, s. 130 f.

¹⁷⁶ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K10_lagkommentar_395

kopplas till själva åtgärden och verksamheten. Varje fall bedöms individuellt och verksamhetsutövarens kostnadsansvar kan jämkas ända ner till noll, t.ex. om kostnaden för en förebyggande åtgärden är orimlig jämfört med det slutresultat åtgärden skulle förväntas uppnå.

När man ser ur en objektiv synpunkt skall inte företagets ekonomi vägas in överhuvudtaget, utan myndigheten följer istället dessa fem punkter vid bedömningen om en åtgärd kan anses uppfylla kraven för vad som är miljömässigt motiverande och rimligt.

- Vad är det för typ av föreningar?
- Vilka föreningsnivåer bör utlösa efterbehandlingsåtgärder?
- Hur stor omfattning bör efterbehandlingsplanen ha?
- Vilka eventuella kvarvarande föreningsrisker kan accepteras?
- Vilken typ av åtgärd bör vidtas?

Därefter skall ansvarets omfattning bedömas varpå myndigheten väger in följande punkter.

- Förfluten tid sen föreningen inträffade.
- Den ansvariges skyldigheter att förhindra förening.
- Vilka villkor gäller och har verksamheten bedrivits på rätt sätt.
- Omständigheterna i övrigt.

I bedömningen av ansvarets omfattning är tidsaspekten i punkt 1 den faktor som spelar störst roll och har föreningen uppkommit under eller före 1950-talet skall jämkning ske till noll. Föreningar som uppkommit mellan den 1 januari år 1960 och den 20 juni år 1969 ger endast ett begränsat ansvar medan skador som uppkommit därefter ger verksamhetsutövaren fullt ansvar.¹⁷⁷

Det kan sammanfattas på följande sätt, de preventiva kraven får inte enligt 2 kap. 3 § vara ”orimliga” medan de reparativa kraven i 10 kap. 4 § skall göras ”i skälighetsomfattning”.¹⁷⁸ De subjektiva faktorer som räknas in i bedömningen är verksamhetens bidragande del, kunskapsläget, tidpunkten för föreningens åtgärden samt åtgärdens laglighet. Det finns alltid ett strikt ansvar vid föreningsskada vilket gör att en verksamhetsutövare inte kan få sitt fall jämkat enbart på argumentet om att åtgärden följt lagen och tillståndskraven.¹⁷⁹ Ett exempel där rimligheten och omfattningens skälighet har bedömts är rättsfallet MÖD 2010:24 där domstolen begränsade ett bolags ansvar för delar av den uppkomna föreningen på grund av förfluten tid.

I fallet prövade MÖD vilket efterbehandlingsansvar enligt MB 10 kap. 4 § som skulle åligga bolaget genom en skälighetsavvägning. Bolaget Södra¹⁸⁰ bedrev sin verksamhet från 1940-talet till år 1978 och det ansågs inte rimligt att bolaget skulle ansvara för kostnader för efterbehandling på föreningar som uppkommit av verksamheten före och under 1950-talet. MÖD ansåg på grund av tidsaspekten att ansvaret skulle jämkas till noll kronor. Tiden som förflutit mellan 1950-talet och år 1969 togs i beaktande vid bedömningen av skäligheten och Södra fick enligt MÖD ett begränsat ansvar för föreningarna som uppstått under den

¹⁷⁷ Rättspraxis – Några viktiga rättsfall, Länsstyrelsen, Skåne, s. 6 f.

¹⁷⁸ Den svenska miljörätten, s. 278

¹⁷⁹ Den svenska miljörätten, s. 279 f.

¹⁸⁰ Södra Skogsägarna ekonomisk förening

tidsperioden. De uppkomna föreningar som Södras verksamhet bidragit till efter det att miljöskyddslagen trädde ikraft år 1969 den 30 juni skulle inte jämkas. De skäl som Södra anförde för att få till stånd jämkning av ansvaret var att de bedrivit verksamheten i enlighet med de då uppställda kraven samt att den fastighet som verksamheten bedrivits på var klassad som industrifastighet. MÖD ansåg att detta inte utgjorde en grund för jämkning och anförde att MB 10 kap. har till syfte att skapa garantier för att områden som blivit förorenad skall avhjälpas utan att statens budget belastas. Syftet med bestämmelserna skulle motverkas om man skulle tillämpa MB 10 kap. 4 § andra mening generöst.

Vid bedömningen av Södras ansvar togs endast tidsaspekten i beaktande och MÖD ansåg att den största delen av föroreningen skedde under 1940-talet till 1978. MÖD beslutade att Södras ansvar begränsades till att endast ansvara för föroreningarna som uppkommit efter år 1969 till 1978 och därmed ansvarig till 40 procent av kostnader för avhjälpande, detta på grund av att den betydande delen av föroreningarna skedde före miljöskyddslagens ikraftträdande år 1969.

7.2 Solidariskt ansvar

Ett område kan förorenas av flera olika verksamhetsutövare och ansvaret för att avhjälpa de förorenade områden är solidariskt enligt MB 10 kap. 6 § vilket innebär att ansvaret kan komma att delas mellan flera verksamhetsutövare om de tillsammans medverkat till föroreningen.¹⁸¹ Men trots att ansvaret mellan verksamhetsutövarna enligt lag är solidariskt måste en praktisk skillnad göras mellan de verksamheter som fortfarande är pågående och de som lagts ned. Detta eftersom att ansvarsfrågan ofta riskerar att bli komplicerad vilket i praktiken gett myndigheten rätten att i första hand rikta föreläggandet om ansvar för avhjälpande hos den pågående verksamhetsutövaren på grund av att deras tillstånd i och med avhjälpandet kan behöva omprövas.¹⁸²

Enligt MB 10 kap. 4 § skall den som är ansvarig i skälig omfattning avhjälpa den uppkomna föroreningsskadan genom att utföra eller betala de avhjälpandeåtgärder som krävs för att skador eller olägenheter för miljön eller för människors hälsa förhindras och motarbetas. Det är tidsaspekten samt verksamhetsutövarens skyldigheter enligt tillståndsvillkoren vid uppkomsten av föroreningen som spelar roll vid bedömningen av skäligheten¹⁸³ och vid bedömningen av hur omfattande ansvaret blir tas det i beaktande om en verksamhetsutövare kan bevisa att den uppkomna föroreningen endast påverkats i begränsad mån av dennes verksamhet. Om detta kan bevisas medför det att verksamhetsutövarens ansvar endast blir en bidragande del,¹⁸⁴ vilket utgör ett undantag från det solidariska ansvaret, då en begränsning innebär att man inte kan utkräva ansvar för mer än vad verksamheten bidragit till.¹⁸⁵

Hur fördelningen av erlagd betalning skall ske mellan de solidariskt ansvariga verksamhetsutövarna finns reglerad i MB 10 kap. 6 § andra stycke och grundas alltså på i vilken omfattning verksamhetsutövarna har bidragit till föroreningen samt vad som är skälig med tanke på den tid som gått sedan föroreningens uppkomst.¹⁸⁶

¹⁸¹ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 360

¹⁸² http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K10

lagkommentar 399

¹⁸³ MB 10 kap. 4 § andra stycke

¹⁸⁴ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 360

¹⁸⁵ Den svenska miljörätten, 2012, s. 283

¹⁸⁶ Prop. 1997/98:45 del 2 s. 122

7.3 Ansvar för moderbolag och konkursbo

Enligt rättspraxis har det också förekommit att moderbolag ansvarat i det fall dotterbolaget setts som ansvarig för föroreningsskadan men själv inte kunnat stå för kostnaderna.

I rättsfallet MÖD 2013:28 kan man se hur moderbolaget Proton Industries AB:s ansvar aktualiserades vid dotterbolaget Proton Finishing AB:s förorening av en damm då dotterbolaget saknade de ekonomiska medel som krävdes för att avhjälpa skadan. Enligt domstolen var moderbolaget att jämföra med verksamhetsutövare då de haft ett så pass stort inflytande över dotterbolagets verksamhet att de kunnat ingripa både rättsligt och faktiskt i hur verksamheten bedrevs. Domstolen menade vidare att moderbolag skulle kunna bli ansvariga för efterbehandling enligt MB 10 kap. 2 § om den verksamhet de haft inflytande över ansågs vara ansvarig för föroreningen. Moderbolagets inflytande samt fysiska och faktiska möjlighet till att ingripa är därmed en förutsättning för att bolaget i miljöbalkens mening skall betraktas som verksamhetsutövare, det räcker alltså inte med att bara vara ett moderbolag för att moderbolagsansvaret skall aktualiseras.¹⁸⁷

Enligt förarbetena till miljöansvarsdirektivet¹⁸⁸ gjordes inom svensk rätt en omfattande utredning angående att införa en regel om ansvarsgenombrott för att kunna ålägga ansvar på moderbolaget om dotterbolaget inte har de ekonomiska resurser som behövs för att svara för efterbehandling. Lagstiftaren tog dock avstånd från detta och idag finns det ingen regel för ansvarsgenombrott men enligt rättspraxis kan ansvarsgenombrott endast komma ifråga i undantagsfall vilket gäller fall där bolag inte själv har kapital till att bedriva sin verksamhet och om bolag inte bedrivs självständigt för eget intresse.¹⁸⁹

I det fall då verksamheten upphört på grund av konkurs kan ett konkursbo ändå ställas som ansvarig för avhjälpan av miljöskada om man kan anse att konkursboet bedrivit miljöfarlig verksamhet.¹⁹⁰

Ett exempel på när konkursbos ansvar aktualiseras finns i rättsfallet MÖD 2013:36, där länsstyrelsen i Västerbottens län sökte bidrag från Naturvårdsverket för efterbehandlingsåtgärd i Ersmarksberget och Svartträsk gruvområde. Länsstyrelsen förelade Blaikengruvan AB:s konkursbo att ansvara för efterbehandling enligt MB 10 kap. då konkursboet bedrivit gruvverksamhet enligt bestämmelser i MB 9 kap. om miljöfarlig verksamhet något Blaikengruvan AB:s konkursbo överklagade hos Mark- och miljödomstolen. De yrkade att domstolen skulle upphäva Länsstyrelsens beslut men Mark- och miljödomstolen avlog överklagan och lade till grund för domskälet att konkursboet var att betrakta som verksamhetsutövare då de vidtagit bland annat reningsåtgärder på området. Konkursboet hade heller inte visat att jämkning av kostnader borde ske vilket gjorde att de enligt lag blev ansvarig för kostnader av vidtagna efterbehandlingsåtgärder.

Konkursboet överklagade beslutet till Mark- och miljööverdomstolen som klargjorde att konkursboet fick anses vara verksamhetsutövare tills dess att verksamheten överlätits till annan samt att de vidtagna åtgärderna var en del i ledet av att bedriva gruvverksamhet. Eftersom att efterbehandlingsansvaret är solidariskt kunde tillsynsmyndigheten rikta förelägganden mot och besluta om betalningsansvar för en eller flera av dem som har bedrivit

¹⁸⁷ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 359

¹⁸⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/35/EG av den 21 april 2004 om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador

¹⁸⁹ SOU 2006:39 s. 231 ff.

¹⁹⁰ Den svenska miljöretten, s.275

eller bedriver en verksamhet. Länsstyrelsen ansågs därmed fri att på en rättslig grund kräva Blaikengruvan AB:s konkursbo att svara för efterbehandlingskostnaderna och domstolen fann inga skäl för jämkning i fallet.

Länsstyrelsen förelade Blaikengruvan AB:s konkursbo att ensam eller tillsammans med Lapland Goldminers Sorsele AB:s konkursbo och ScanMinings AB:s konkursbo upprätta slutgiltig efterbehandlingsplan för Ersmarksberget/Blaiken och samtidigt upprätthålla rening och egenkontroll av bägge gruvområden. Beslutet överklagades till Mark- och miljööverdomstolen av ScanMining AB:s konkursbo. Domstolen avslog deras överklagande.

7.4 Ansvarig saknas

Länsstyrelsen kan som nämnts innan förelägga den ansvariga förorenaren att utföra och bekosta undersökningar men finns ingen att rikta föreläggande mot, d.v.s. att varken primär- eller subsidiäransvaret kan aktualiseras får staten gå in med finansiering för åtgärder på det förorenade området.

Ett exempel är ovan nämnda rättsfall där efterbehandlingsprojektet för Svartträskgruvan delvis blev en statlig angelägenhet då konkursbona sommaren 2014 saknade pengar för att själva bekosta vissa akuta åtgärder som var planerade under år 2015-2016. Bristen på ekonomiska medel tvingade staten att gå in för att täcka kostnaderna för de akuta åtgärderna.¹⁹¹ Men samtidigt som bristen på ansvar ger samhällsekonomiska konsekvenser då skattebetalarna tvingas stå för kostnaden finns det också fördelar med att staten finansierar avhjälpande. Det minskar skadekostnaderna om man snabbt kan undanröja föroreningen och förhindra att föroreningarna sprids vidare, dels är effekterna på både miljön och människors hälsa positiva då en exponering i värsta fall kan leda till kroniska sjukdomar och förgiftningstillstånd.¹⁹²

Föroreningskatastrofen i finska Talvivaara där dammarna läckte ut miljöfarliga ämnen, bland annat nickel och uran, till närliggande områden. Bilden är lånad från internetkälla.¹⁹³

¹⁹¹ www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pressmedelanden/Okade-bidrag-till-sanering-av-Svarttraskgruvan/

¹⁹² *Förslag till etappmål – för efterbehandling av förorenade områden*, Naturvårdsverket, 2013, Stockholm, s. 10

¹⁹³ http://yle.fi/uutiset/report_talvivaara_mine_directors_ignored_toxic-leak_warnings/7446099

8. Ansvar för finansieringen av avhjälpande

Det finns två olika tillvägagångssätt för staten och kommuner att få till stånd efterbehandling av ett förorenat område. Det första är att ställa krav på den ansvarige att avhjälpa den uppkomna skadan och det andra är att tillsynsmyndigheten själv finansierar och genomför åtgärderna.¹⁹⁴

8.1 Tillsyn vid pågående verksamhet

Vid finansiering av föroreningskada är det i första hand verksamhetsutövaren som enligt principen om att förorenaren betalar ska stå för kostnader kring undersökningar och avhjälpande av förorenade områden. Tillsynsmyndigheten ser då till att detta ansvar följs genom att utöva tillsyn över verksamheten, verksamhetsutövaren och de vidtagna åtgärderna.

På de områden där tillsynsmyndigheten inte vet vem som ansvarar för skadan kan de, om läget är akut, omedelbart avhjälpa den för att sedan kräva den ansvarige på finansiering i efterhand.¹⁹⁵ ¹⁹⁶ Först när det står klart att verksamhetsutövaren inte kan stå för sådana kostnader får ansökan lämnas till Länsstyrelsen för finansiering från Naturvårdsverket.

8.2 Bidrag vid nedlagd verksamhet

För att efterbehandling med statligt bidrag skall bli aktuellt krävs alltså att ingen ansvarig finns att rikta föreläggande mot och när länsstyrelsen skall skicka vidare ansökan om bidrag till Naturvårdsverket för godkännande krävs det att de fått in en ansvarsutredningsrapport i samband med bidragsansökan.

Ansvarsutredningsrapporten skall bifogas i samband med bidragsansökan för att effektivisera handläggningstiden och slippa tidskrävande komplettering. Länsstyrelsen har en vidare en speciell prioriteringslista över de förorenade områden som finns i Sverige och det aktuella området för vilken man söker bidrag måste finnas med på denna lista för att bli beviljad finansiering. Ett undantag är om området anses vara en riskklass 1 eller 2 objekt enligt MIFO-metodiken. Uppfyller området något av dessa kriterier lämnar Länsstyrelsen över ansökan till Naturvårdsverket där beslut om bidrag tas.¹⁹⁷

Även om det inte finns hinder för retroaktivt beviljande av bidrag har Naturvårdsverket som utgångspunkt att inte bevilja sådana ansökningar. Förutom att det inte skall vara retroaktivt skall bidrag i huvudregel vara av engångskaraktär vilket betyder att underhåll, skötsel och långsiktig kontroll av den åtgärdade föroreningen inte får bekostas med hjälp av bidragspengarna. Undantag kan vara viss långsiktig kontroll där mindre beprövad teknik används, skyddsåtgärder vid barriärer, deponier samt inneslutningar och uppföljningar av sådana nämnda undantag kan beviljas för bekostande med bidragspengar såväl som kostnader för skyddsutrustning, instrumenthyra och enklare utrustning.¹⁹⁸

¹⁹⁴ *Reparation pågår – om sanering av förorenad miljö*, Naturvårdsverket, Uppsala, 2003, s. 10

¹⁹⁵ Den svenska miljörätten s.130

¹⁹⁶ Prop. 1997/98:45 del 1 s. 235

¹⁹⁷ <http://www.lansstyrelsen.se/dalarna/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/Fororenadeomraden/Pages/undersokning.aspx>

¹⁹⁸ *Frågor och svar om statligt bidrag för efterbehandling av förorenade områden*, Naturvårdsverket, 2013

9. Det rättsliga skyddet för allmänheten

9.1 Ställande av säkerhet och säkerhetens form

För att skydda skattebetalarna från att bekosta hela efterbehandlingen i de fall ingen ansvarig verksamhetsutövare kan fullfölja sina skyldigheter kräver MB redan vid tillståndsprovningen någon form av säkerhet. Olika typer av säkerheter är företagsinteckning, stiftelser, fonder, pant, ägarbolagsgarantier, spärrat konto i bank, försäkringslösningar samt bankgaranti och av dem är de mest kostsamma lösningar för företag pant och borgen.¹⁹⁹ För att se huruvida säkerheten är betryggande för dess ändamål skall i varje fall prövas enskilt.²⁰⁰ Ett problem som uppstår är att en exaktsiffra på efterbehandlingsarbetet är svår att fastslå på grund av man inte i förhand vet hur omfattande projektet blir. Det som inverkar på kostnaden för efterbehandling är bland annat objektets storlek, geohydrologiska förhållanden, val av åtgärdsteknik samt hur stor föroreningen är.²⁰¹

Fram till år 2008 gällde den gamla lydelsen av MB 16 kap. 3 § och paragrafen definierade inte om hela den framtida efterbehandlingssumman skulle ställas som säkerhet eller om verksamhetsutövare successivt kunde bygga upp till totalbeloppet. Lagtolkningen varierade därför bland Miljödomstolarna och det var först i och med lagändringen 1 augusti 2007 läget klarnade. Enligt den nya lydelsen av MB 16 kap. 3 § första stycke är ställande av säkerhet för kostnader vid efterbehandling strikt då tillståndet är beroende av det och i paragrafens andra stycke förstås vidare att: *”En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efterhand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av säkerhet”*.²⁰² Följden av detta är att verksamhetsutövare inte skall tvingas ställa hela beloppet som säkerhet redan vid tillståndsprovningen.²⁰³

En riktlinje blev att den ekonomiska säkerheten alltid skulle ställas efter *hur* avfallshanteringsplanen samt *hur* de planerade åtgärderna för avhjälpande såg ut, för att vara säkra på att medlen skulle räcka till. I och med att planen/åtgärderna förändrades, skulle även kravet på den ekonomiska säkerheten komma att förändras men den skall fortsättningsvis vara betryggande för sitt ändamål.^{204 205}

Förutom säkerhetens omfattning kan nämnas att även den ekonomiska säkerhetens form togs upp och tydliggjordes. Den 15 mars 2006 ersattes deponeringsdirektivet (1999/31/EG) med utvinningsavfallsdirektivet (2006/21/EG) vilket handlade om hur avfall från gruvor skall deponeras och i Svensk rätt valdes det att följa direktivet genom lagtexten i MB 15 kap. 31 § som säger att: *”Tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall får meddelas endast om verksamhetsutövaren för fullgörandet av de skyldigheter som gäller för deponeringsverksamheten ställer säkerhet enligt MB 16 kap. 3 § eller vidtar någon annan lämplig åtgärd för sådant säkerställande”*.

Lagtexten uttrycker inte klart och tydligt hurdan form säkerheten skall ha utan paragrafen tillåter en vidare tolkning av begreppet²⁰⁶ vilket medför att alla former av säkerhet kan

¹⁹⁹ Prop. 2006/07:95 s. 108

²⁰⁰ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljarbetet/Rattsinformation/Rattsfall/Gruvor/Ekonomisk-sakerhet/>

²⁰¹ Program för efterbehandling av förorenade områden, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011

²⁰² MB 16 kap. 3 § andra stycke

²⁰³ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/7?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K16_P3 lagkommentar 631

²⁰⁴ Prop. 2006/07:95 s. 113

²⁰⁵ Vägledning för prövning av gruvverksamhet, Sveriges geologiska undersökning, Uppsala, 2013, s. 46 f.

²⁰⁶ http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/7?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K15_P34 sök datum: 2014-12-17 lagkommentar 606

accepteras och det är upp till domstolen att utifrån en fri värdering se om den aktuella formen skall godkännas. Såväl moderbolagsborgen som avsättning i balansräkningar kan accepteras men domstolen måste ta i beaktande hur omständigheterna i det särskilda fallet ser ut. Är företagets ekonomiska status dålig och fyndigheternas värde lågt, finns det t.ex. stor risk att samhället, dvs. skattebetalarna i slutändan tvingas svara för efterbehandlingskostnaden. Domstolen måste ta hänsyn till detta vid bedömningen²⁰⁷ och än så länge har ingen domstol godtagit moderbolagsborgen även om de inte heller har uteslutit en sådan möjlighet.²⁰⁸

I Hötjärnsmagasinmålet NJA 2011:296 behandlades frågan om just ekonomisk säkerhet då Boliden Mineral AB yrkade på att moderbolaget skulle stå borgen för ekonomisk säkerhet vid deponeringen av anrikningssand i Hötjärnsmagasinet. Målet avgjordes i HD som bedömde att moderbolaget i detta enskilda fall inte kunde anses vara en godtagbar form av säkerhet. Domskälet grundades med utgångspunkt på att om dotterbolaget själv saknade förmåga att stå för kostnaden skulle dess aktier betraktas som en värdelös tillgång. Ifall aktierna saknade värde menade domstolen att moderbolagets ekonomiska säkerhet minskade och Boliden Mineral AB:s begäran avsågs därför. Samtidigt som målet om Hötjärnsmagasinet pågick dök ytterligare liknande fall upp gällande Aitik gruvan i Norrbotten.

Målet MÖD 2012:3 gällde även här huruvida Boliden AB kunde stå som säkerhet för dotterbolaget Boliden Minerals AB:s förpliktelser vid gruvan. MÖD hade avvaktat domen från Hötjärnsmagasinet innan de i likhet med HD kom fram till att moderbolagets aktier i dotterbolaget inte i detta enskilda fall kunde godtas som säkerhet. På denna grund undanröjde MÖD tidigare domstols godkännande och Boliden Mineral AB fick finna andra alternativ som ekonomisk säkerhet.²⁰⁹ Det är alltid upp till den sökande att bevisa att säkerheten är betryggad, vilket innebär att den är skyddad vid gäldenärens konkurs samt att den motsvarar kostnaden för avhjälpandet. Samhället skyddas genom säkerheten från att behöva ansvara för efterbehandlingskostnaden och utgångspunkten är att verksamhetsutövaren inte behöver ställa mer i säkerhet än vad som krävs samt att kostnaden bör vara rimlig.

Kravet på att kostnaden skall vara rimlig ställs på grund av att det är svårt att hitta säkerheter som inte är för kostsamma för verksamhetsutövaren samtidigt som de kan erbjuda ett fullgott skydd för samhället. Tillståndsmyndigheten bör också ha tillgång till säkerheten vilket innebär att den skall vara lätt att tas i anspråk om verksamheten t.ex. skulle gå i konkurs. Som ovan nämnts kan säkerheten successivt justeras efterhand beroende på behov eller om det sker ändring i villkoren.²¹⁰

²⁰⁷ M 8709-05 s. 6

²⁰⁸ Prop. 2006/07:95 s. 109

²⁰⁹ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Rattsfall/Gruvor/Ekonomisk-sakerhet/>

²¹⁰ Prop. 2006/07:95 s. 135

10. Rättigheten att bruka medför en skyldighet att återställa

Med den rättighet som ges att bruka jorden följer även en skyldighet att städa upp och återställa jorden när den brukats färdigt. Som en röd tråd löper detta ansvar från verksamhetens start till det att verksamheten upphör och även fortsättningsvis då avhjälpan av förorenade områden är en process utan egentligt slut. Trots vägledande miljömål har miljöarbetet hamnat på efterkälke och idag är målen inte längre att ses som rimliga då de är omöjliga att uppnå.²¹¹ Redan innan en verksamhet startar upprättas en efterbehandlingsplan och för att minska behovet av stora efterbehandlingsåtgärder strävar man redan vid verksamhetens början att reducera utsläppen så mycket som möjligt genom att bland annat tillämpa Bästa möjliga teknik.²¹² Tillsynsmyndigheten har möjlighet att förelägga krav i samband med tillståndet på sådana åtgärder som skall vidtas och om tillsynsmyndigheten misstänker att företaget av någon anledning inte kommer kunna fullfölja sina skyldigheter kan de rikta föreläggande mot verksamhetsutövaren att direkt vidta åtgärder i den utsträckning det behövs för att förebygga eller reparera skador på miljön.

Enligt praxis måste föreläggandets utformning vara mycket tydlig och åtgärden måste som nämnts innan vara miljömässigt motiverad samt rimlig ur en kostnadssynpunkt där verksamhetsutövarns ekonomiska situation enligt förarbeten inte får tas med i beaktandet.²¹³ När verksamhetens livscykel når sitt slutskede bestäms en slutlig efterbehandlingsplan vilken lämnas in till tillsynsmyndigheten som antingen kan godkänna planen alternativt ställa ytterligare villkor eller kompletterande krav och allt eftersom efterbehandlingen fortlöper skall bolaget lämna in redovisning till tillsynsmyndigheten.²¹⁴ Det finns inget preskriptionsdatum trots att åtgärderna är utförda, utan ansvaret kvarstår tills dess att föroreningarna försvunnit och under tiden görs kontroller av området för att säkerställa att efterbehandlingsplanen fungerar som det var tänkt.²¹⁵

Det finns många faktorer som kan påverka den takt för vilken efterbehandling sker men tre faktorer anser Naturvårdsverket vara av särskild vikt och dessa har lyfts fram vid en utvärdering av miljömålen, gjord år 2012. Naturvårdsverket menar att två faktorer som skulle kunna få efterbehandlingstakten att öka är att tillsynsarbetet effektiviseras och de privatfinansierade åtgärderna blir fler samt att de statliga anslagen görs stabila genom att långsiktigt bevilja finansieringen av efterbehandlingen. Idag är dessutom användningen av nya tekniker och alternativa metoder begränsade vilket är varför den tredje faktorn har med tekniken att göra, den gäller såväl utvecklingen som användandet av de alternativa tekniker som finns tillgänglig på marknaden.²¹⁶ I och med att skadekostnaderna växer ju längre tid marken lämnas förorenad, är det av ekonomiskt intresse för vem det än gäller att snabbt kunna vidta åtgärder. De minskade statliga anslagen är en av anledningarna till varför miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö inte kommer kunna nås t.o.m. 2020 och med de styrmedel som finns idag blir saneringstakten för långsam. Enligt Naturvårdsverkets utredning skulle saneringen av riskklass 1 områden inte vara klar förrän år 2079 och av riskklass 2 områden dröja till år 2129. Målet 2020 är som sagt inte rimligt med de förutsättningar som finns utan det krävs mer ekonomiska medel och/eller nya styrmedel för att tidsspannet ska minska.²¹⁷

²¹¹ Förslag till etappmål – för efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, 2013, Stockholm, s. 25

²¹² Kommissionens genomförandebeslut av den 10 februari 2012, Europeiska unionens officiella tidning, s. 6, 14

²¹³ MÖD 2010:31

²¹⁴ MÖD 2008:24

²¹⁵ MB 10 kap. 8 §

²¹⁶ Förslag till etappmål – för efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, 2013, Stockholm, s. 20

²¹⁷ Förslag till etappmål – för efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, 2013, Stockholm, s. 25

11. Diskussion/analys

Ansvaret för att åtgärda förorenade områden har förändrats och utvecklats med ett stort fokus på att de förorenade områden som finns skall bli föremål för avhjälpande. Ansvaret var i tidigare lagstiftning vagt reglerat och kunde inte på ett tillfredställande sätt ställa krav på verksamhetsutövare att ansvara för den skada de orsakat miljön, men vid tillkomsten av miljöskyddslagen började ansvaret bearbetas och regleras på ett sätt som medförde att utövare av befintliga och framtida verksamheter kunde ställas till svars. Tyvärr kunde inte ansvaret tillämpas retroaktivt för att även ställa de äldre nedlagda verksamhetsutövarna till svars, vilket gjorde att många gamla industriområden lämnades vind för våg utan att någon ansvarade för de föroreningar som lämnats kvar. Följden av att befria gamla verksamhetsutövare från att ansvara för skadorna blev att någon annan, d.v.s. fastighetsägaren eller skattebetalarna, fick ett utökat ansvar. Det är oundvikligt eftersom någon alltid måste bli ansvarig för kostnaden. Lagstiftarna har därför velat skapa ett starkare skydd för fastighetsägare såväl som för skattebetalarna genom att tydliggöra lagen, skapa strängare regler och utkräva betryggande säkerhet från verksamhetsutövaren. Det har dock inte visat sig vara riktigt så enkelt.

Fortfarande tvingas skattebetalare stå för kostsamma efterbehandlingsåtgärder på grund av att de ekonomiska säkerheter som ställts inte fyller sitt syfte. Dels på grund av att kravet på säkerhet inte får vara orimligt gentemot verksamhetsutövaren, men även dels på grund av att säkerhetens omfattning och form först nyligt definierades och klargjordes.

Något som upprör är också hur enkelt det verkar vara för företag, trots bristande ekonomisk säkerhet, att få tillstånd att bedriva miljöfarlig verksamhet. Staten tjänar förstås bra på verksamheten om den går bra, men om en säkerhet inte uppfyller sitt syfte när en verksamhet går i konkurs eller läggs ner blir det också staten som får tvingas stå för kostnaden. Frågan man måste ställa sig är huruvida det är övervägande positivt eller övervägande negativt att låta nya verksamheter starta upp utan att ett betryggande kostnadsansvar kan göras gällande. Eftersom verksamheter som bedrevs och avslutades innan lagändringen inte kan bli ansvariga att åtgärda de områden som blivit förorenade, finns det en stor risk att ansevära mängder föroreningar inte blir åtgärdade och sprids vidare till omgivningen vilket i sin tur kan ge upphov till större miljöproblem.

Det som borde diskuteras vidare är vad som krävs för att moderbolagsborgen skulle kunna bli betryggande som säkerhet. Eftersom att moderbolag ännu inte godkänts att stå borgen för dotterbolagets ekonomiska säkerhet har det inte kunnat riktas ett kostnadsansvar mot dem vid dotterbolagets konkurs, utan ansvaret har fallit på staten att avhjälpa de skador eller olägenheter som uppstått. Åtminstone borde moderbolaget kunna krävas på det belopp som saknas för avhjälpande om dotterbolaget på grund av höga saneringskostnader skulle gå i konkurs. På så sätt skulle skattebetalarna skyddas även om den ställda säkerheten inte från början varit fullt betryggande. Ett annat alternativ är att reglerna kring tillstånd för prospektering och miljöfarlig verksamhet skärps, så att de inte utan ett betryggande och realistiskt säkerhetspaket får inkräkta på områden som är av skyddsintresse.

Att gruvnäringen är ett statligt och politiskt intresse är uppenbart eftersom beslut ofta tas till förmån för gruvindustrin trots att näringen kan påverka skyddsområden som Natura 2000-områden, nationalparker samt naturreservat. Andra enskilda och allmänna intressen som inte hade haft samma påverkan på de känsliga skyddsmiljöerna tvingas ofta vika undan för gruvnäringen vilket ställer frågan om huruvida beslut att ge tillstånd verkligen följer Miljöbalkens regler när det gäller vilket intresse som ska ha företräde.

Vi inser att gruvnäring är ett stort och viktigt intresse som har en given plats i vårt samhälle men vi ställer oss kritiska till det faktum att ansvaret för avhjälpande brister i den utsträckning det gör eftersom näringen kan ge betydande påverkan på miljön och människors hälsa.

Man kan även fråga sig i vilken omfattning det är skäligt att kräva avhjälpande eftersom ett område där gruvnäring bedrivits aldrig kan återställas till exakt vad det var innan. Däremot kan man efter verksamheten utnyttja området för att förbättra området och skapa nya attribut som inte varit möjliga förut men som skulle ge bättre förutsättningar för exempelvis häckningsplatser. I vilken omfattning skall då den ansvarige förorenaren ta hänsyn till att inte bara avhjälpa utan också omskapa miljön så att den ger växter och djurliv de bästa förutsättningarna?

Ett vanligt problem är att staten, d.v.s. skattebetalarna, blir ansvarig då ingen verksamhetsutövare eller fastighetsägare finns att rikta föreläggande mot. Med tanke på den mängd områden där ingen ansvarig finns, kan man förutspå att det skulle kosta skattebetalarna en enorm summa pengar för att avhjälpa alla dessa områden. Många bäckar små är ett talesätt som vi tycker lämpar sig perfekt i det här sammanhanget då flera områden är mindre och inte så prioriterade men ändå utgör ett betungande kostnadsansvar när de sammanställs till en totalsumma. Processen med att handlägga och avhjälpa förorenade områden är tidskrävande och det beror på bland annat bristande kunskap hos de som lämnar in anmälan eller ansökan. En sådan brist kan leda till att verksamhetsutövaren står klar med grävskopan trots att ansökan inte godkänts på grund av att komplettering av uppgifter eller undersökningar krävs.

Efter intervjun med handläggare vid miljöskyddsenheten på Länsstyrelsen i Luleå fick vi veta vilka problem man som handläggare kan stöta på, men också vilka lösningar som skulle kunna ta itu med problemen. En lösning för att effektivisera handläggningen handlar om att öka kunskapen hos de som lämnar in 28 § anmälningar till Länsstyrelsen, men även att myndigheterna själva får till ett bättre arbetsflöde med mer rutin och bredare kunskap. Eftersom MIFO-metodiken är ett relativt nytt system för att kartlägga och inventera förorenade områden är det inte konstigt att myndigheterna fortfarande håller på att lära sig hur man hanterar det. Detta är alltså något som ständigt förbättras i och med att handläggarna utbildas och får en praktisk tillämpning av metodiken.

Enligt en utvärdering av det miljöarbete som skett och de styrmedel som finns har Naturvårdsverket kommit fram till att målet Giftfri miljö inte kommer kunna uppnås till år 2020. Utvärderingen syftar till att något måste förändras för att ekvationen skall gå ihop, det behövs ökade anslag, strängare krav på ansvar och ett effektivare arbetsflöde om det ska finnas en chans att uppnå målen inom en inte alltför avlägsen framtid. Det är ingen hemlighet att målen inte kommer kunna uppnås i den takt som beräknats eftersom man nästan alltid sätter miljön i andra hand och ekonomin i första hand.

Det är bra att man tänker på ekonomin och vill skapa en god välfärd för samhället, men om vi inte värnar om miljön på ett bättre sätt kommer vi i slutändan ha bränt alla våra broar och för att dra det till sin yttersta gräns, inte längre kunna leva kvar på jorden. Miljöföroreningar är inte bara ett nationellt problem utan också ett internationellt, vilket innebär att länderna tillsammans måste hitta hållbara lösningar för att skapa en hållbar miljö för nuvarande och kommande generationer.

Att ställa de ansvariga verksamhetsutövarna till svars för deras föroreningar är bara en del av processen i att skapa en bättre och hållbar miljö, men den är ack så viktig eftersom vi överhuvudtaget inte skulle haft föroreningar utan dem. Hållbarhet, framåtblickande och långsiktigt tänkande med miljön i fokus, är något som vi efterfrågar mer av och som i slutändan kommer att bidra med en stabil ekonomisk utveckling!

Källförteckning

Litteratur och rapporter:

Darpö, Jan (2001). Eftertanke och förutseende – en rättsvetenskaplig studie om ansvar och skyldigheter kring förorenade områden, Juridiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala

Michanek, Gabriel & Zetterberg, Charlotta (2012). Den svenska miljörätten, 3 upplaga, Iustus förlag AB, Uppsala

Ebbesson, Jonas (2008). Miljörätt, 2 upplaga, Iustus förlag AB, Uppsala

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (2013), Juridisk metodlära, Upplaga 1, Studentlitteratur AB, Lund

Reparation pågår – om sanering av förorenad miljö, Naturvårdsverket, Uppsala, 2003

Efterbehandling av gruvavfall i Falun 1992-2008 – sammanfattande slutrapport för Faluprojektet, Naturvårdsverket, Stockholm, 2010

Miljöpåverkan från gruvindustrin – En översiktlig sammanställning över potentiell miljöpåverkan från gruvindustrin, AP-fonden, Göteborg, 2008

Program för efterbehandling av förorenade områden, Länsstyrelsen, Västerbotten, 2011

Utvärdering av efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, Stockholm, 2014

Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Metodik för inventering av förorenade områden: vägledning för insamling av underlagsdata, Naturvårdsverket, Stockholm, 1999

Förorenade områden – Inventering av gruvbranschen av Stockholms län, Länsstyrelsen, Stockholm, 2008

Riktvärden för förorenad mark: modellbeskrivning och vägledning. Naturvårdsverket, Stockholm, 2009

Frågor och svar om statligt bidrag för efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, 2013

Miljöpåverkan från översvämningar, Räddningsverket

Att välja efterbehandlingsåtgärd: En vägledning från övergripande till mätbara åtgärds mål, Naturvårdsverket, Stockholm, 2009

Efterbehandling – Att återskapa markområden och möjliggöra biologisk mångfald, Boliden

Kunskapsläge om miljökonsekvenser av prospektering, utvinning och bearbetning av mineral tillgångar av uran, Kemakta Konsult AB (på uppdrag av Naturvårdsverket), Stockholm, 2010

Miljöfakta Hornträskgruvan, Boliden

Efterbehandlingsansvar – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis, Naturvårdsverket, Stockholm, 2012

Rättspraxis – Några viktiga rättsfall, Länsstyrelsen, Skåne

Förslag till etappmål – för efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket, Stockholm, 2013

Kommissionens genomförandebeslut av den 10 februari 2012 om regler för de riktlinjer om insamlingen om uppgifter och om utarbetande av BAT-referensdokument och om deras kvalitetssäkring som avses i Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/75/EU om industriutsläpp, Europeiska unionens officiella tidning, 2012

Offentliga tryck:

Prop. 1997/98:45 Miljöbalk

SOU 1996:103 Miljöbalk

Prop. 2006/07:95 Miljöbalk

Prop. 2012/13:35 ändringar i miljöbalk

Prop. 2000/01:130 Regeringsform

Prop. 2006/07:95 Miljöbalk

SOU 2006:39

Europeiska unionens officiella tidning

Lagstiftning:

Regeringsform(1974:152)

Miljöbalken(1998:808)

Lagen(1998:811) om införande av miljöbalken

Miljöskyddslagen(1969:387)

Bilaga till Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

Integrated Pollution Prevention and control, IPPC-direktiv 96/61/EG

Fördraget om europeiska unionens funktionssätt, EG:s Romfördrag, Den europeiska enhetsakten artikel 130

Förordning(1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

Deponeringsdirektivet(1999/31/EG)

Utvinningsavfallsdirektivet (2006/21/EG)

Rättsfall:

MÖD 2010:24

MÖD 2013:28

MÖD 2013:36

M 8709-05 s. 6

MÖD 2008:24

MÖD 2010:31

NJA 2011:296

MÖD 2012:3

Internättskällor:

<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Direktiv/> [2014-11-17]

<http://www.lansstyrelsen.se/norrbotten/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/forenadede-omraden/Pages/default.aspx> [2014-11-17]

<http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/> [2014-11-17]

<http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/> [2014-12-03]

<http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/Generationsmalet/> [2014-12-03]

<http://www.miljomal.se/sv/Hur-nar-vi-malen/> [2014-12-03]

<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/Giftfri-miljo/> [2014-11-12]

<http://miljomal.se/sv/Miljomalen/Uppfoljning-utvardering/nas-miljokvalitetsmalen/> [2014-11-12]

<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Forenadede-omraden/> [2014-11-06]

<http://www.sgu.se/mineralnaring/svensk-gruvnaring/> [2014-11-06]

<http://www.svemin.se/gruvinindustrin/tillvaxtvision/nulage-och-bakgrund/sverige-ar-viktigt-for-eu-s-ravaror> [2014-12-09]

<http://www.sgu.se/bergsstaten/gruvor/gruvor-i-sverige-2/> [2014-12-10]

<http://www.sgu.se/mineralnaring/mineralnaringens-betydelse-for-samhallet/> [2014-11-06]

<http://www.svemin.se/gruvinindustrin/branschfakta> [2014-11-12]

http://www.svd.se/naringsliv/branscher/industri-och-fordon/satsning-pa-gruvor-i-budgeten_7474112.svd [2014-11-12]

<http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/> [2014-11-12]

<http://www.sametinget.se/gruvor> [2014-12-10]

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Efterbehandling-av-gruvavfall-_GS02MJ357/?text=true [2014-12-10]

<http://www.sgu.se/bergsstaten/gruvor/om-gamla-gruvhal/> [2014-12-10]

http://www.swedgeo.se/templates/SGIStandardPage____1546.aspx?epslanguage=SV [2014-11-27]

<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Foorenade-omraden/Att-inventera-foorenade-omraden/> [2014-11-27]

<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Foorenade-omraden/Riktvarde-for-foorenad-mark/> [2014-12-10]

<http://www.lansstyrelsen.se/jamtland/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/foorenade-omraden/Pages/index.aspx> [2014-12-17]

<http://www.sgu.se/mineralnaring/gruvor-och-miljopaverkan/> [2014-11-06]

http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K2_P3 - Lagkommentar 20 [2014-11-19]

<http://www.regeringen.se/sb/d/1591> [2014-11-19]

<http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005> - Lagkommentar 58 [2014-11-19]

http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?frt=MB+2+kap&hide_flash=1&page=1&rank=1&versid=146-1-2005 - Lagkommentar 31 [2014-11-19]

<http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005> - Lagkommentar 30-32 [2014-11-17]

<http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005> - Lagkommentar 48 [2014-11-17]

<http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/1?versid=146-1-2005> - Lagkommentar 32 [2014-11-17]

<http://www.bergsmannen.se/2009/dammras-ger-boliden-miljardsmall/> [2014-12-11]

<http://www.svevia.se/referenser/mark--och-industrisanering/mark--och-industrisanering/2013-09-23-gruvan-i-kedtrask---tomning-av-dagbrott-och-rening-av-vatten.html> [2014-12-19]

<http://www.tyrens.se/sv/Projekt/Klimat-och-miljo/Efterbehandling-av-Kedtraskgruvan/> [2014-12-29]

<http://www.envix.se/referensprojekt/horntrasket/> [2014-12-31]

http://juridik.karnovgroup.se/document/530381/1?frt=lagen+om+inf%C3%B6rande+av+milj%C3%B6balken&hide_flash=1&page=1&rank=3&versid=146-1-2005 - Lagkommentar 5 [2014-12-19]

<http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005> - Lagkommentar 392 [2014-12-19]

http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K10 - Lagkommentar 395 [2014-12-19]

http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/4?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K10 - lagkommentar 399 [2014-12-19]

www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pressmedelanden/Okade-bidrag-till-sanering-av-Svartraskgruvan/ [2014-11-27]

<http://www.lansstyrelsen.se/dalarna/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/Fororenadeomraden/Pages/undersokning.aspx> [2014-12-01]

<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljarbetet/Rattsinformation/Rattsfall/Gruvor/Ekonomisk-sakerhet/> [2014-12-01]

http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/7?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K16_P3 - Lagkommentar 631[2014-12-15]

http://juridik.karnovgroup.se.proxy.lib.ltu.se/document/530380/7?versid=146-1-2005#SFS1998-0808_K15_P34 - Lagkommentar 606 [2014-12-17]

<http://www.miljomal.se/Miljomalen/4-Giftfri-miljo/> [2014-11-17]

<http://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/miljofarlig-verksamhet/takter/efterbehandling/bergt%C4kt/pages/default.aspx> [2014-12-19]

http://yle.fi/uutiset/report_talvivaara_mine_directors_ignored_toxic-leak_warnings/7446099 [2015-01-21]